

Wyniki Standardowe 2015 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 785
POMORZE I MAZURY**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

WARSZAWA 2017

Wyniki Standardowe 2015 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 785
POMORZE I MAZURY**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

mgr inż. Irena Mikołajczyk
mgr inż. Alicja Wituszyńska

Warszawa 2017

Redakcja techniczna
Grażyna Nachtman
Rafał Tarasiuk

Projekt okładki
Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-662-5

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
- Państwowy Instytut Badawczy
Zakład Rachunkowości Rolnej
00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20
Tel.: +48 (22) 505 45 70
Tel./faks: +48 (22) 826 93 22
E-mail: portal@fadn.pl
Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

Uwagi wstępne	7
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN	8
1.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Pomorze i Mazury (785)	8
1.2. Pole obserwacji Polskiego FADN	9
2. Analiza Wyników Standardowych	10
2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych.....	10
2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych	10
2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych	12
2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej	34
2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	34
2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	36
Wnioski	57

Spis wykresów

Wykres 1.1-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Pomorze i Mazury	8
Wykres 1.2-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN	9
Wykres 2.1-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według typów rolniczych.....	10
Wykres 2.1-2	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według typów rolniczych.....	11
Wykres 2.1-3	Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU).....	11
Wykres 2.1-4	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Pomorze i Mazury według typów rolniczych	12
Wykres 2.1-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych	13
Wykres 2.1-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych	14
Wykres 2.1-7	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	15
Wykres 2.1-8	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	16
Wykres 2.1-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	17
Wykres 2.1-10	Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych	17
Wykres 2.1-11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	18
Wykres 2.1-12	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	19
Wykres 2.1-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych.....	19
Wykres 2.1-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	20
Wykres 2.1-15	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych	21
Wykres 2.1-16	Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	21
Wykres 2.1-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	22
Wykres 2.1-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	23
Wykres 2.1-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych	23
Wykres 2.1-20	Koszty bezpośrednio produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych	24
Wykres 2.1-21	Koszty bezpośrednio produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych	25
Wykres 2.1-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych	26
Wykres 2.1-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych	27
Wykres 2.1-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych.....	28
Wykres 2.1-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych	29
Wykres 2.1-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych.....	29
Wykres 2.1-27	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	30
Wykres 2.1-28	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	31
Wykres 2.1-29	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	32
Wykres 2.1-30	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	32
Wykres 2.1-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych.....	33
Wykres 2.2-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji regionu Pomorze i Mazury według klas wielkości ekonomicznej	34
Wykres 2.2-2	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)	35
Wykres 2.2-3	Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU).....	35

Wykres 2.2-4	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Pomorze i Mazury według klas wielkości ekonomicznej	36
Wykres 2.2-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej.....	37
Wykres 2.2-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej	38
Wykres 2.2-7	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 2.2-8	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 2.2-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 2.2-10	Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 2.2-11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 2.2-12	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 2.2-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 2.2-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	44
Wykres 2.2-15	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 2.2-16	Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 2.2-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	46
Wykres 2.2-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej.....	47
Wykres 2.2-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej.....	48
Wykres 2.2-20	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej.....	48
Wykres 2.2-21	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	49
Wykres 2.2-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej	50
Wykres 2.2-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	51
Wykres 2.2-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	52
Wykres 2.2-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	53
Wykres 2.2-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	53
Wykres 2.2-27	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	54
Wykres 2.2-28	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	55
Wykres 2.2-29	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	55
Wykres 2.2-30	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	56
Wykres 2.2-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	57

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
COP	- gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zbóż, roślin oleistych i białkowych (ang. specialist cereals, oilseed and protein crops).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (ang. Directorate-General for Agriculture and Rural Development).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości państw członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - Państwowy Instytut Badawczy.
KE	- Komisja Europejska.
LFA	- obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania - ONW (ang. Less Favoured Areas).
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
OGA	- działalność gospodarcza inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem (ang. Other Gainful Activities).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
SO	- Standardowa Produkcja (ang. Standard Output).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).
UR	- użytki rolne.
WTGR	- Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych.
ZRR	- Zakład Rachunkowości Rolnej.

Uwagi wstępne

Publikacja jest drugą częścią Wyników Standardowych¹.

Przedmiotem opracowania jest analiza wybranych danych dotyczących działalności gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w regionie Pomorze i Mazury w roku 2015. Wyniki te zostały obliczone na podstawie danych ze statystycznie reprezentatywnej próby gospodarstw rolnych. Pole obserwacji Polskiego FADN, z którego wyłoniono reprezentatywną próbę gospodarstw towarowych w regionie Pomorze i Mazury², w analizowanym roku obejmowało 80 895 gospodarstw. Wielkość ekonomiczna pojedynczego gospodarstwa, ustalona na podstawie danych rachunkowych i współczynników SO „2007”³, stanowiła co najmniej 4 000 euro.

Zasadniczym celem analizy jest ocena podstawowych czynników kształtujących dochody gospodarstw rolnych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN w 2015 r. w regionie Pomorze i Mazury.

Analizę przeprowadzono dla gospodarstw pogrupowanych według typów rolniczych (TF8) oraz klas wielkości ekonomicznej (ES6). W związku z tym, że w Polsce typ rolniczy zwierzęta ziarnożerne obejmuje m.in. gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie trzody chlewnej oraz drobiu w znacznym stopniu różniące się skalą produkcji, od 2013 roku dane z tego typu prezentowane są w dwóch odrębnych podtypach: trzoda chlewna i drób. W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację, zasoby produkcyjne gospodarstw, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej oraz nadwyżki ekonomiczne.

Analiza składa się z dwóch części. Część pierwsza zawiera charakterystykę rozkładów gospodarstw w polu obserwacji Polskiego FADN w regionie Pomorze i Mazury, druga zawiera analizę wybranych zmiennych charakteryzujących podstawowe zasoby będące w posiadaniu gospodarstw i wartość Standardowej Produkcji oraz ekonomiczne wyniki ich działalności.

¹ Mikołajczyk I., Wituszyńska A.: Wyniki Standardowe 2015 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Region FADN 785 Pomorze i Mazury. Część I. Wyniki Standardowe, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2017.

² Goraj L.; Osuch D.; Bocian M.; Cholewa I.; Malanowska B.: Plan wyboru próby gospodarstw rolnych Polskiego FADN od roku obrachunkowego 2014, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2013.

³ Szczegółowe informacje na temat współczynników SO „2007” dla rolniczych działalności produkcyjnych zostały szczegółowo omówione w publikacji: Goraj L.; Bocian M.; Cholewa I.; Nachtman G.; Tarasiuk R.; Współczynniki Standardowej Produkcji „2007” dla celów Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

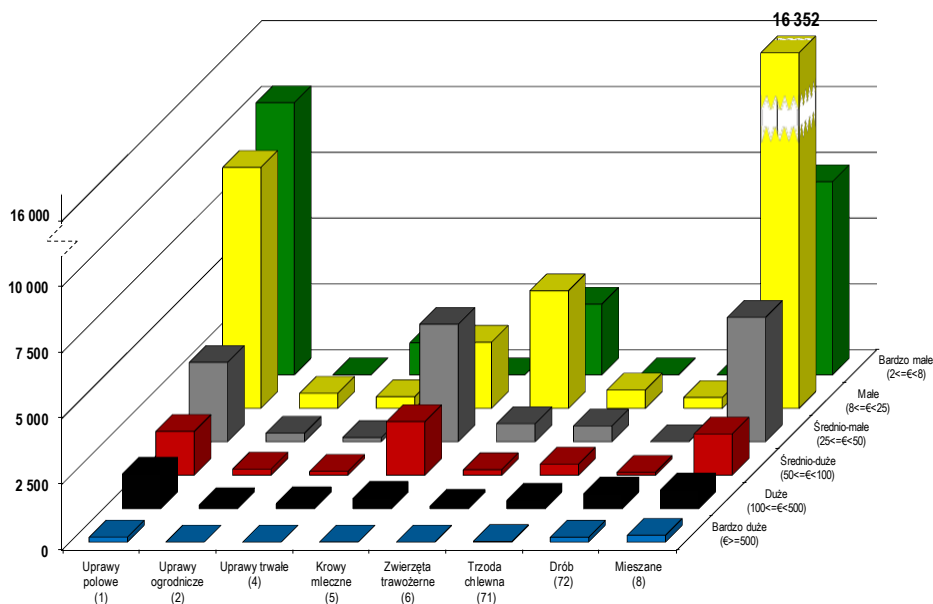
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw znajdujących się w polu obserwacji regionu FADN 785 Pomorze i Mazury oraz w polu obserwacji Polskiego FADN całego kraju według tych samych dwóch klasyfikacji zdefiniowanych Wspólnotową Typologią Gospodarstw Rolnych⁴: wielkości ekonomicznej⁵ i typu rolniczego, które wykorzystywane są w ustaleniu Planu Wyboru.

1.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Pomorze i Mazury (785)

W polu obserwacji analizowanego regionu znajdowało się 80 895 gospodarstw. Najbardziej liczną grupę stanowiły gospodarstwa mieszane (typ 8 – 30 946 gospodarstw) oraz gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych (typ 1 – 25 665 gospodarstw). Biorąc pod uwagę klasy wielkości ekonomicznej, dominowały gospodarstwa w przedziale od 4 tys. do 50 tys. euro. W klasach tych znajdowało się około 87% gospodarstw regionu (patrz: Wykres 1.1-1).

Wykres 1.1-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Pomorze i Mazury

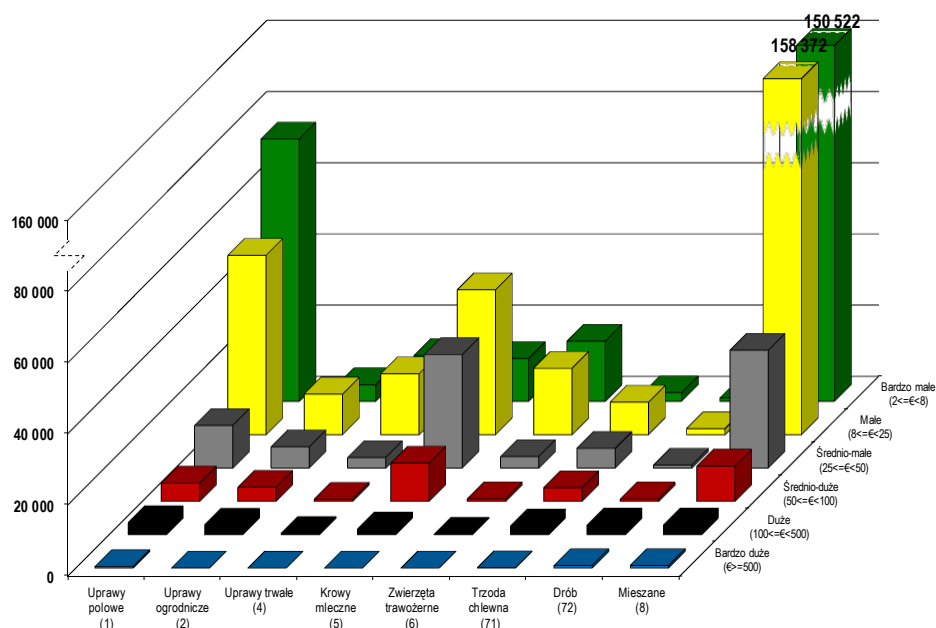
⁴ Commission Regulation (EC) 1242/2008: of 8 December 2008 establishing a Community typology for agricultural holdings oraz Commission Regulation (EC) 867/2009: of 21 September 2009 amending and correcting Regulation (EC) Nr 1242/2008 establishing a Community typology for agricultural holdings.

⁵ Uwaga: W tekście opracowania rozmiary wielkości ekonomicznej wyrażane są w euro, natomiast dla uproszczenia zapisu na wszystkich wykresach rozmiary prezentowane są w tysiącach euro.

1.2. Pole obserwacji Polskiego FADN

Zdecydowana większość gospodarstw rolnych, zaliczonych do pola obserwacji Polskiego FADN, to gospodarstwa mieszane (ok. 48%) oraz specjalizujące się w uprawach polowych (ok. 20%). W przeważającej liczbie gospodarstw (prawie 93%) wielkość ekonomiczna nie przekroczyła 50 tys. euro (patrz: Wykres 1.2-1).

Wykres 1.2-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

2. Analiza Wyników Standardowych

Analizę Wyników Standardowych podzielono na dwie części: w pierwszej zaprezentowano strukturę zasobów ziemi, wielkość pogłowia zwierząt, nakłady pracy oraz wartość Standardowej Produkcji, natomiast w drugiej przeanalizowano wybrane parametry wynikowe. Analizę wykonano dla grup gospodarstw wyróżnionych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej.

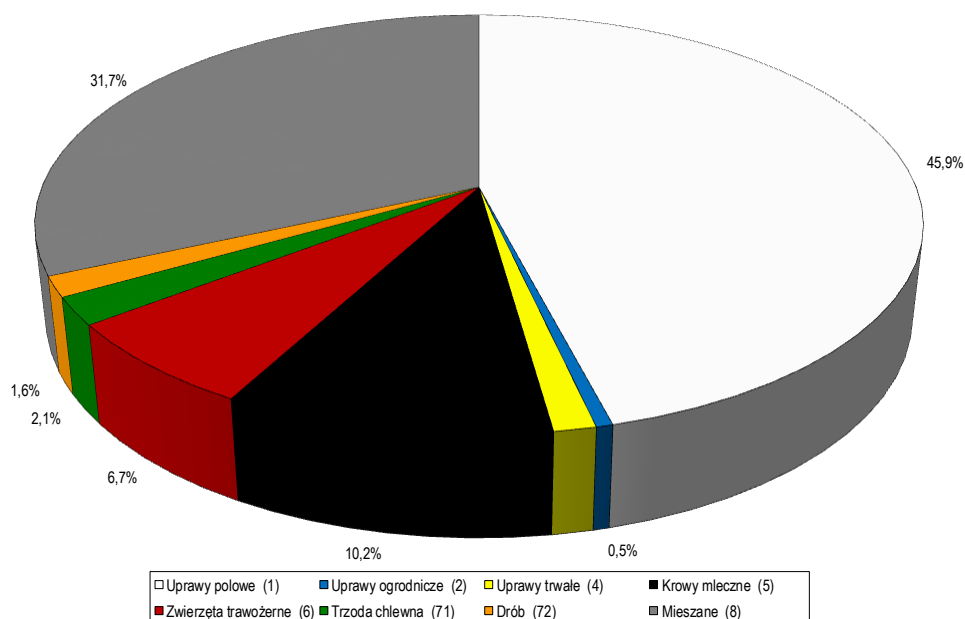
W Wynikach Standardowych według typów rolniczych nie został pokazany typ uprawy trwałe, ponieważ w regionie Pomorze i Mazury w tej grupie było tylko 12 gospodarstw.

2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych

2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych

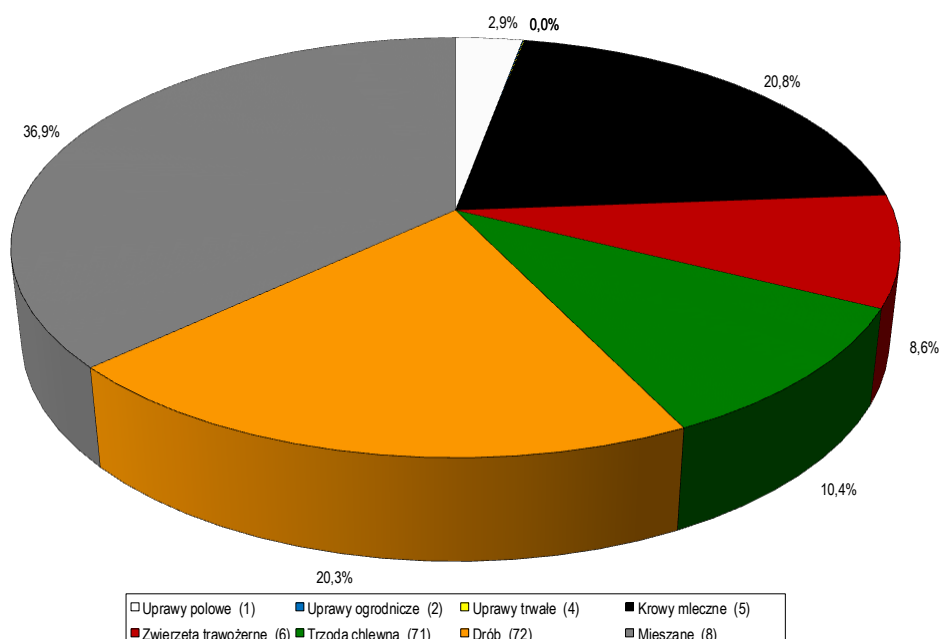
Największy obszar użytków rolnych z pola obserwacji znajdował się w posiadaniu gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych oraz gospodarstw mieszanych (łącznie blisko 78%), a najmniejszy w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (0,5%) (patrz: Wykres 2.1-1).

Wykres 2.1-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według typów rolniczych

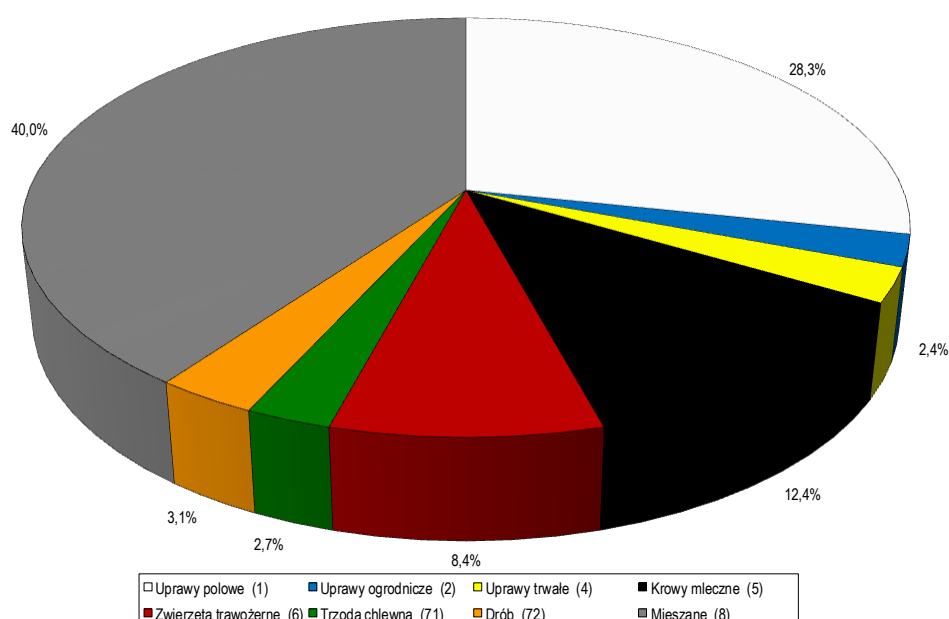
Liczebność zwierząt w przeliczeniu na jednostki LU w regionie Pomorze i Mazury, zobrazona na wykresie (patrz: Wykres 2.1-2) wskazuje, że pogłowiu zwierząt ogółem skoncentrowane było głównie w gospodarstwach z produkcją mieszaną (37%), w gospodarstwach zajmujących się chowem krów mlecznych (blisko 21%), oraz w gospodarstwach drobiarskich (20%).

Wykres 2.1-2 Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według typów rolniczych

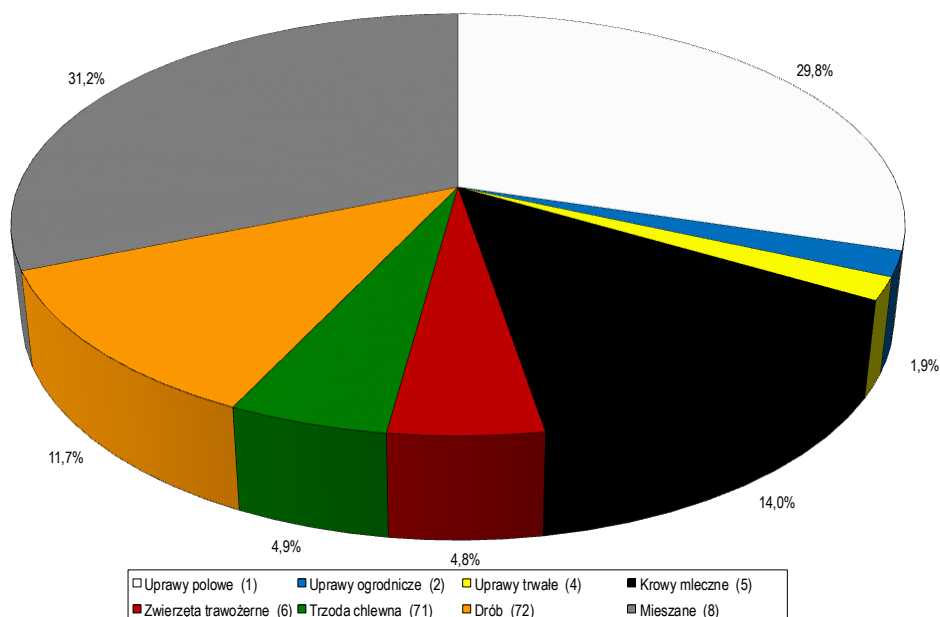
W gospodarstwach z produkcją mieszaną zaangażowanych zostało 40% nakładów pracy ogółem wyrażonych liczbą osób pełnozatrudnionych, natomiast w gospodarstwach typu uprawy polowe – 28%. Gospodarstwa specjalistyczne, prowadzące uprawy ogrodnicze, chów trzody chlewnej i drobiu, absorbowały relatywnie mało ogółu nakładów pracy. Wynika to z faktu, że liczba gospodarstw tych typów w próbie była stosunkowo niewielka (porównaj: Wykres 1.1-1) (patrz: Wykres 2.1-3).

Wykres 2.1-3 Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)

W tworzeniu Standardowej Produkcji w regionie Pomorze i Mazury największy udział miały gospodarstwa należące do typów: mieszane (31%), uprawy polowe (niemal 30%). Pozostałe typy rolnicze łącznie wytwarzały ok. 40% wartości Standardowej Produkcji (patrz: Wykres 2.1-4).

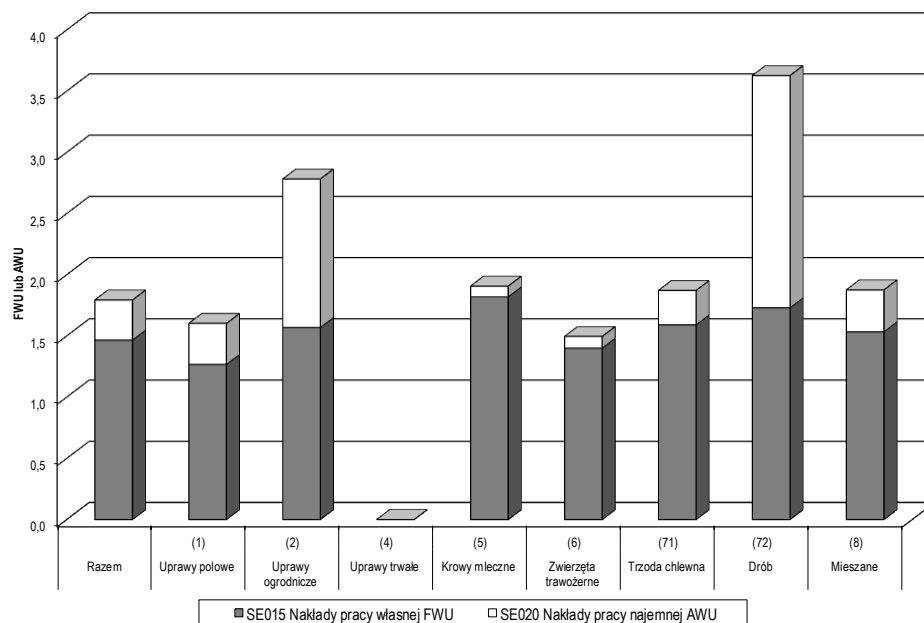
Wykres 2.1-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Pomorze i Mazury według typów rolniczych

2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych

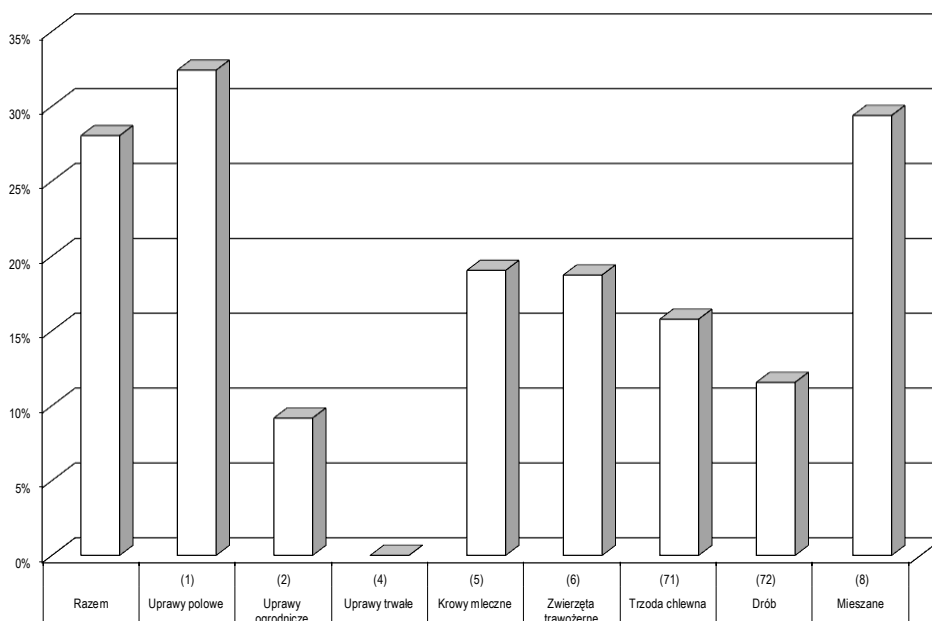
W niemal wszystkich grupach gospodarstw podstawą nakładów pracy jest praca własna. Wyjątek stanowią gospodarstwa drobiarskie, w których nakłady pracy najemnej przewyższają nakłady pracy własnej (odpowiednio: 1,9 AWU, co stanowi ponad 52% nakładów pracy ogółem i 1,7 FWU). Stosunkowo duże nakłady pracy najemnej odnotowujemy w gospodarstwach prowadzących uprawy ogrodnicze (1,2 AWU – 44% nakładów pracy ogółem). W gospodarstwach należących do pozostałych typów rolniczych udział pracy najemnej zawiera się w przedziale od 4,6% do 21%. Nakłady pracy własnej w przeliczeniu na gospodarstwo w większości typów rolniczych stanowią około 1,5 jednostki przeliczeniowej pracy własnej (FWU), wyższe są tylko w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie krów mlecznych (ponad 1,8 FWU) i drobiu (1,7 FWU) (patrz: Wykres 2.1-5).

Wykres 2.1-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

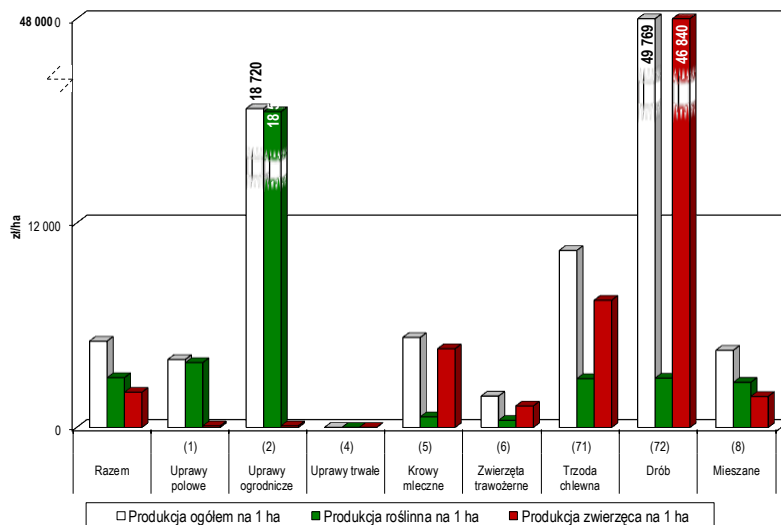
Spośród analizowanych typów rolniczych najwięcej ziemi oddierżawiały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych – ponad 30% powierzchni użytków rolnych ogółem tej grupy gospodarstw. Z kolei, gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych oddierżawiały jedynie nieco ponad 9% powierzchni ich użytków rolnych. W przypadku tej grupy gospodarstw, produkcja często prowadzona jest w szklarniach z wysoko specjalistycznym wyposażeniem. Inwestycje związane z tym kierunkiem produkcji charakteryzują się stosunkowo długim okresem zwrotu i zakładanie ich na gruntach oddierżawionych obciążone jest dodatkowym ryzykiem (patrz: Wykres 2.1-6).

Wykres 2.1-6 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych

Gospodarstwa prowadzące chów drobiu charakteryzowały się zdecydowanie wyższą produktywnością ziemi (49 769 zł/ha) w porównaniu z innymi typami gospodarstw (patrz: Wykres 2.1-7). Wysoka produktywność ziemi obserwowana jest także w gospodarstwach nastawionych na produkcję ogrodniczą oraz chów trzody chlewniej, a więc w gospodarstwach wysoko wyspecjalizowanych. Najniższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa prowadzące chów zwierząt trawożernych. Niższą produktywność niż średnia z pola obserwacji osiągnęły gospodarstwa z produkcją mieszaną oraz prowadzące uprawy polowe.

Wykres 2.1-7 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

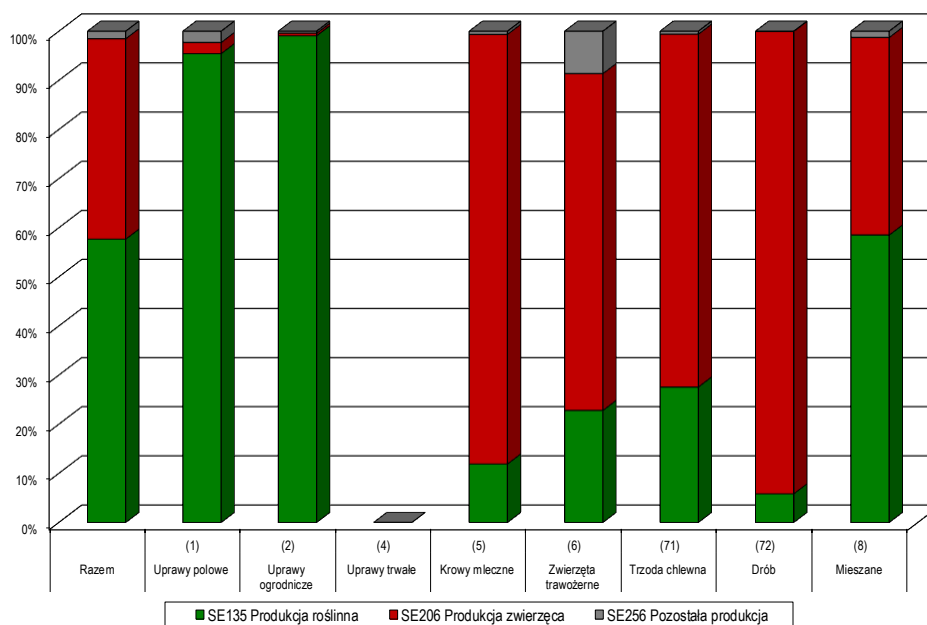
Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych, praktycznie całą swoją produkcję (99%) wytworzyły w ramach produkcji roślinnej, osiągając bardzo wysoki poziom specjalizacji.

W gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt, udział produkcji zwierzęcej w produkcji ogółem w zależności od typu rolniczego wahał się od 69% (zwierzęta trawożerne) do 94% (drób).

Najmniejszym udziałem pozostałej produkcji⁶ w produkcji ogółem charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie drobiu (mniej niż 0,1%). Największy udział pozostałej produkcji w produkcji ogółem odnotowano w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych (niecałe 9%). Jak widać, tego rodzaju produkcja miała marginalne znaczenie w większości gospodarstw (patrz: Wykres 2.1-8).

⁶ Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrachunkowych, pozostałe produkty i przychody.

Wykres 2.1-8 Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych

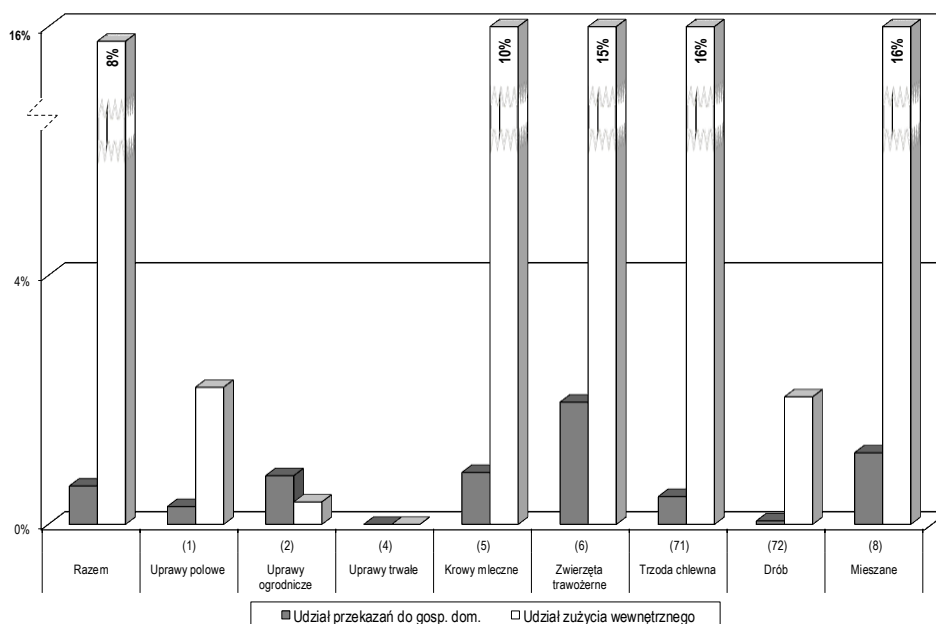

Niski udział zużycia wewnętrznego (odpowiadający wykorzystaniu potencjalnie towarowych produktów rolnych w działalności gospodarstwa rolnego) odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Wynika to z ograniczonych możliwości wykorzystania bardzo wąskiego asortymentu produktów tych gospodarstw oraz z powszechnego stosowania kwalifikowanego materiału siewnego z zakupu zamiast nasion własnych. W przypadku gospodarstw z dużym udziałem produkcji zwierzęcej (typy 5, 6, 71, 72, 8) udział zużycia wewnętrznego wahał się od 2% do 16% (patrz: Wykres 2.1-9). W tej grupie gospodarstw zużycie wewnętrzne to przede wszystkim pasze dla zwierząt.

W większości typów specjalistycznych przekazania wytworzonych produktów do gospodarstwa domowego pozostawały na bardzo niskim poziomie. Nieco większe w ujęciu wartościowym przekazania odnotowano w gospodarstwach mieszanych oraz wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych.

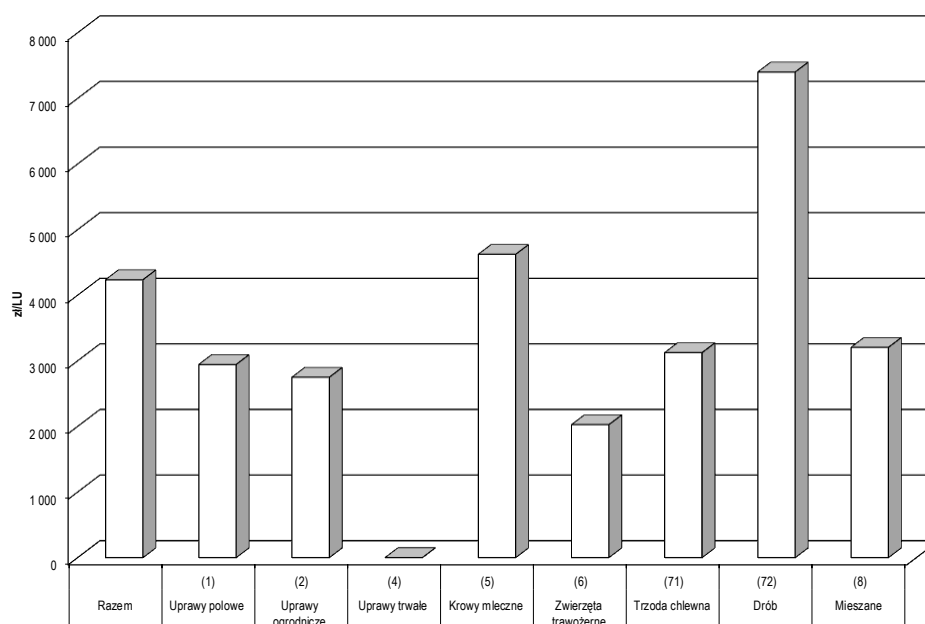
Poziom zużycia wewnętrznego oraz przekazania produktów rolnych do gospodarstwa domowego miał silny związek z rodzajem wytwarzanych produktów roślinnych i zwierzęcych w poszczególnych typach gospodarstw.

Wykres 2.1-9 **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych**

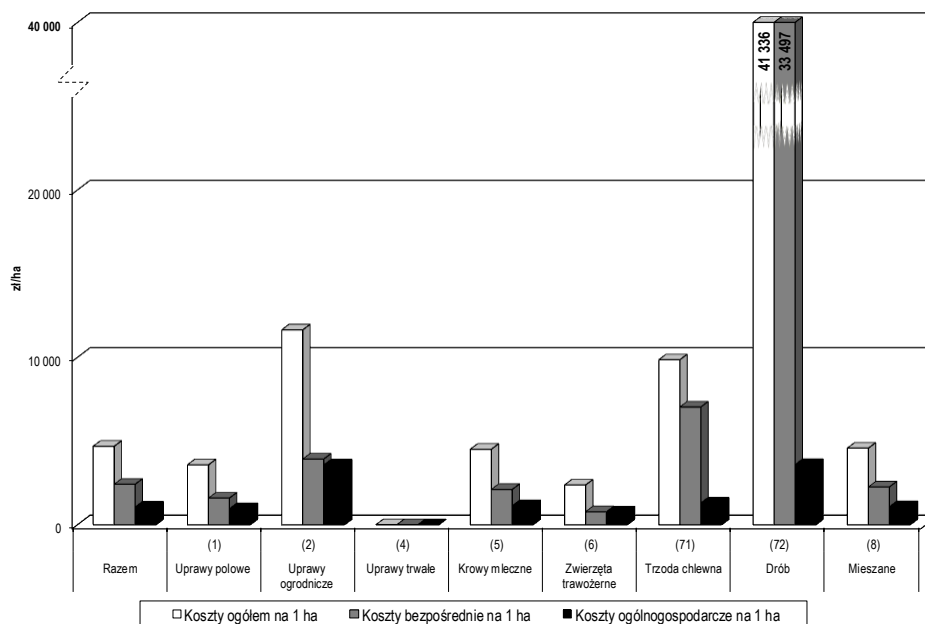
Wartość produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU związana jest ze specyfiką poszczególnych typów rolniczych (patrz: Wykres 2.1-10). W gospodarstwach z dużym udziałem produkcji zwierzęcej (typy 5 – 8) najwyższą produktywnością charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie drobiu (7 401 zł/LU), a najniższą – w chowie zwierząt trawożernych (2 025 zł/LU). Stosunkowo wysoki wskaźnik produkcji zwierzęcej na 1 LU w gospodarstwach ogrodniczych wynika z bardzo niskiego (poniżej 1,0) średniego stanu pogłowia zwierząt w tym typie.

Wykres 2.1-10 **Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych**

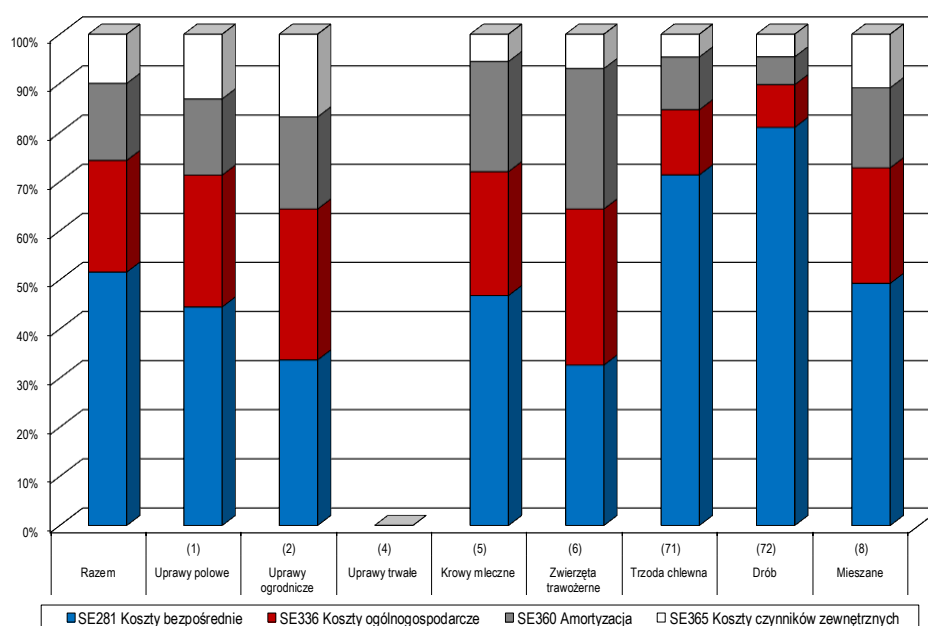

Intensywność produkcji mierzona wartością kosztów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych koresponduje z produktywnością ziemi (patrz: Wykres 2.1-11). Poziom kosztów produkcji w gospodarstwach nastawionych na chów drobiu był wielokrotnie wyższy niż w gospodarstwach pozostałych typów rolniczych. Najniższe koszty na 1 ha użytków rolnych ponosiły gospodarstwa nastawione na chów zwierząt trawożernych.

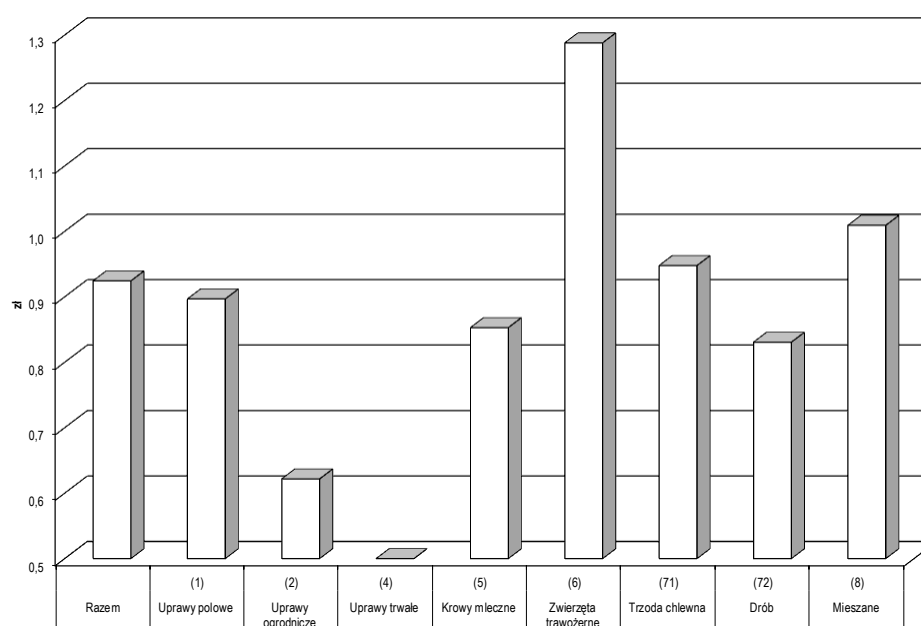
Wykres 2.1-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

W gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu oraz trzody chlewnej udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem był najwyższy i wynosił odpowiednio 81% i 71%. Z kolei w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem był najniższy (blisko 33%). Wysokie koszty bezpośrednie w gospodarstwach zajmujących się chowem drobiu i trzody chlewnej wiązały się z żywieniem paszami pełnoporcjowymi wysokiej jakości. Najwyższy udział amortyzacji (29%) oraz kosztów ogólnogospodarczych (32%) w kosztach ogółem odnotowano w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych, natomiast kosztów czynników zewnętrznych (17%) – w gospodarstwach prowadzących uprawy ogrodnicze. Najniższy udział amortyzacji oraz kosztów ogólnogospodarczych w kosztach ogółem odnotowano w gospodarstwach drobiarskich (odpowiednio 6% i 9%), natomiast kosztów czynników zewnętrznych (nieco mniej niż 5%) – w gospodarstwach prowadzących tucz trzody chlewnej oraz drobiu (patrz: Wykres 2.1-12).

Wykres 2.1-12 Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych

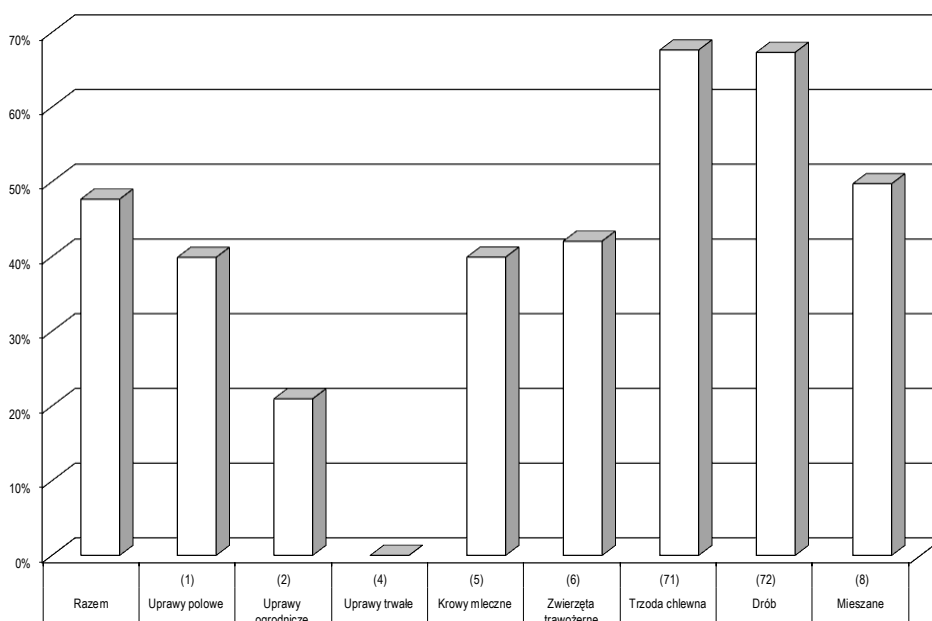
Miarą efektywności produkcji w relacjach rynkowych jest koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem. (patrz: Wykres 2.1-13). W roku 2015 najniższą efektywnością charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych oraz w uprawach mieszanych. Koszty produkcji w tych gospodarstwach przekroczyły wartość produkcji w cenach rynkowych (bez dopłat) i wyniosły odpowiednio 1,29 i 1,01 zł. Najlepiej radziły sobie gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych, w których na 1 zł produkcji przypadało tylko 0,62 zł kosztów.

Wykres 2.1-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych

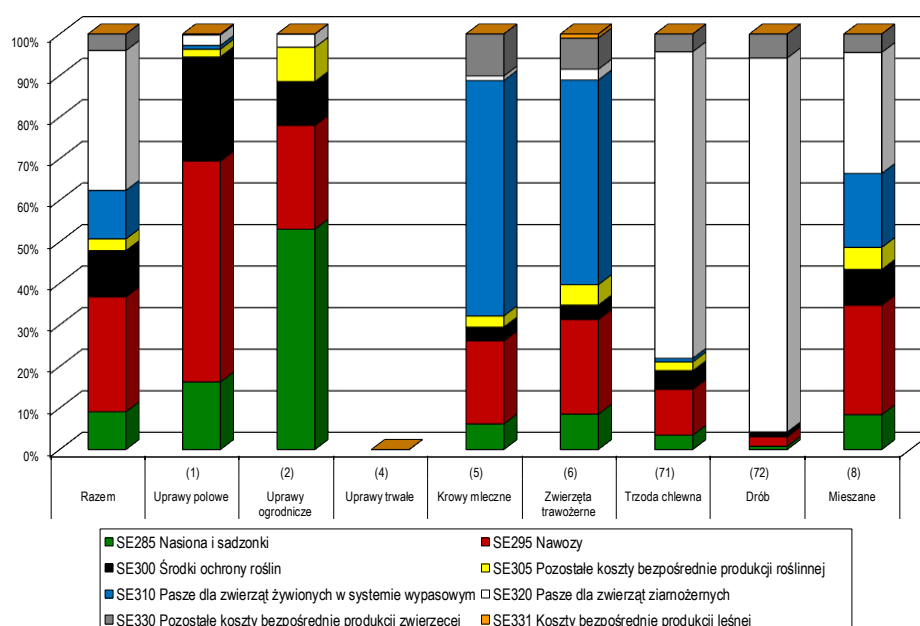
Koszty bezpośrednie w gospodarstwach z trzodą chlewną stanowiły 68% wartości produkcji a w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu około 67%. Z kolei w gospodarstwach prowadzących uprawy ogrodnicze koszty te stanowiły niecałe 21% wartości produkcji (patrz: Wykres 2.1-14).

W gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą (typ 5, 6, 71, 72) podstawowym składnikiem kosztów bezpośrednich były pasze (od 49% w przypadku zwierząt trawożernych do 90% w przypadku drobiu), z kolei w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych – nawozy (53%) a ogrodniczych – materiał siewny i rozmnożeniowy (53%) (patrz: Wykres 2.1-15).

Wykres 2.1-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

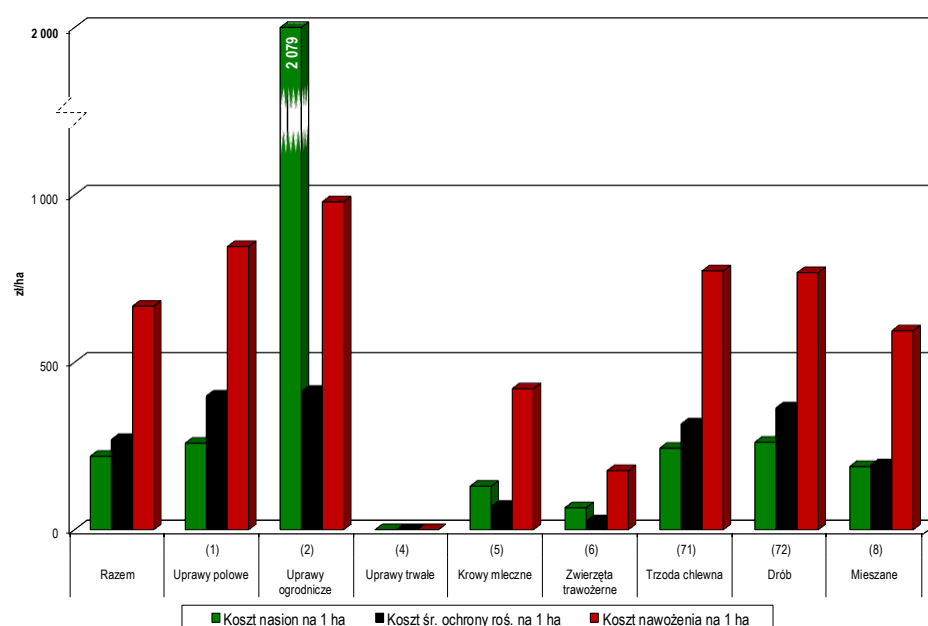

Wykres 2.1-15 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych

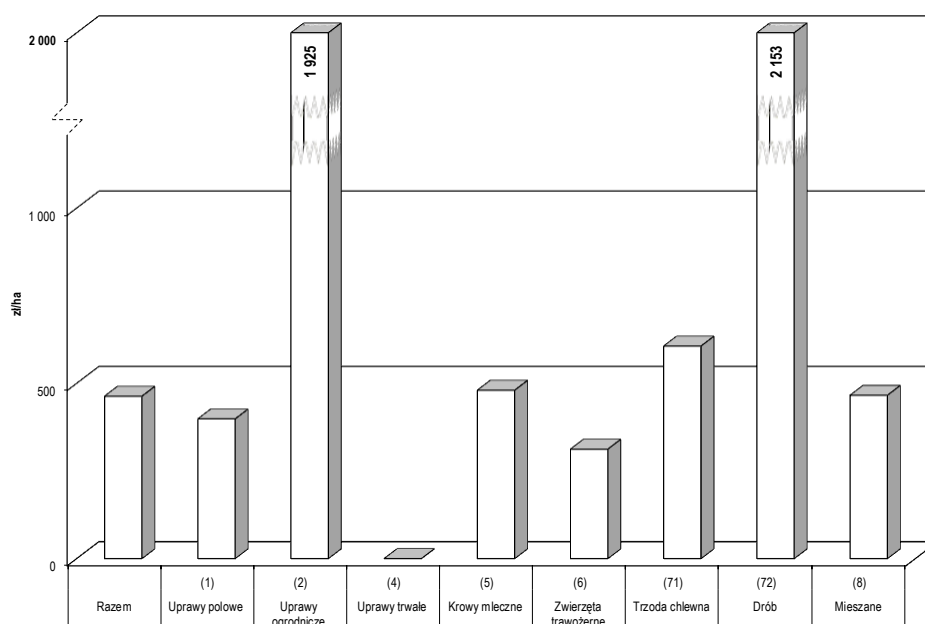
Koszty materiału siewnego, nawozów i środków ochrony roślin były bardzo zróżnicowane w zależności od typu rolniczego gospodarstw (patrz: Wykres 2.1-16). Koszty nasion i sadzonek na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych były ponad dziewięciokrotnie wyższe niż przeciętnie w całej zbiorowości. Najniższe koszty, zarówno nawożenia mineralnego, jak i materiału siewnego oraz środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych ponoszone były w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych, co niewątpliwie związane było z większym udziałem powierzchni paszowej (w tym łąk i pastwisk) w strukturze użytków rolnych.

Wykres 2.1-16 Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

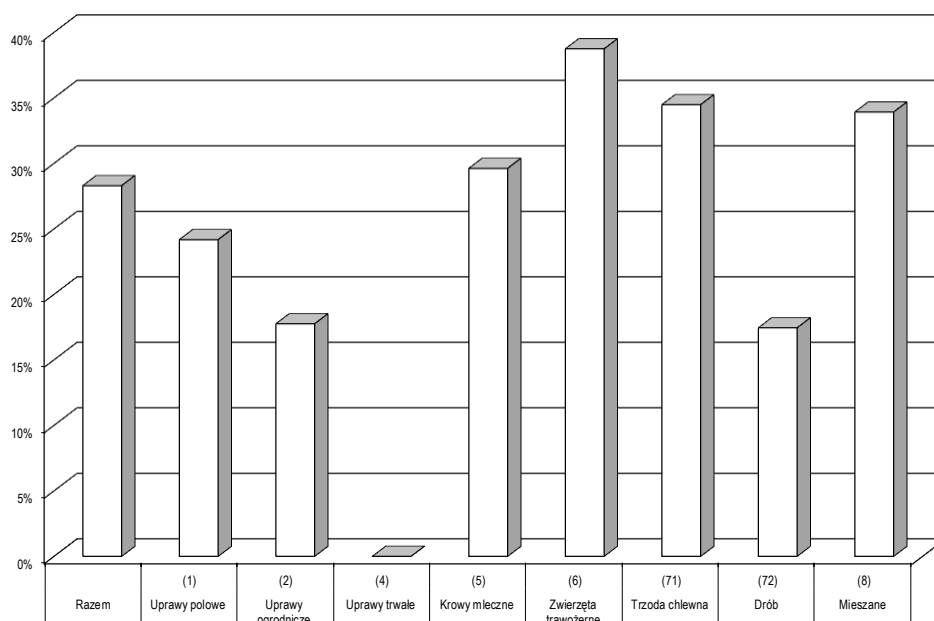
Koszty energii i paliw przeliczone na 1 ha użytków rolnych, w gospodarstwach ogrodniczych oraz drobiarskich były wielokrotnie wyższe niż w pozostałych typach rolniczych. Ma to związek z prowadzeniem produkcji pod osłonami, zwłaszcza ogrzewanymi jak również w specjalistycznych pomieszczeniach wyposażonych w szereg urządzeń zapewniających zwierzętom odpowiednie parametry środowiska (temperatura, oświetlenie) oraz z automatyzacją i mechanizacją większości czynności, co łączy się z dużym zużyciem energii i paliw (patrz: Wykres 2.1-17). Należy zwrócić uwagę, że zgodnie z metodyką FADN, koszty energii i paliw zaliczane są do kosztów ogólnogospodarczych.

Wykres 2.1-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

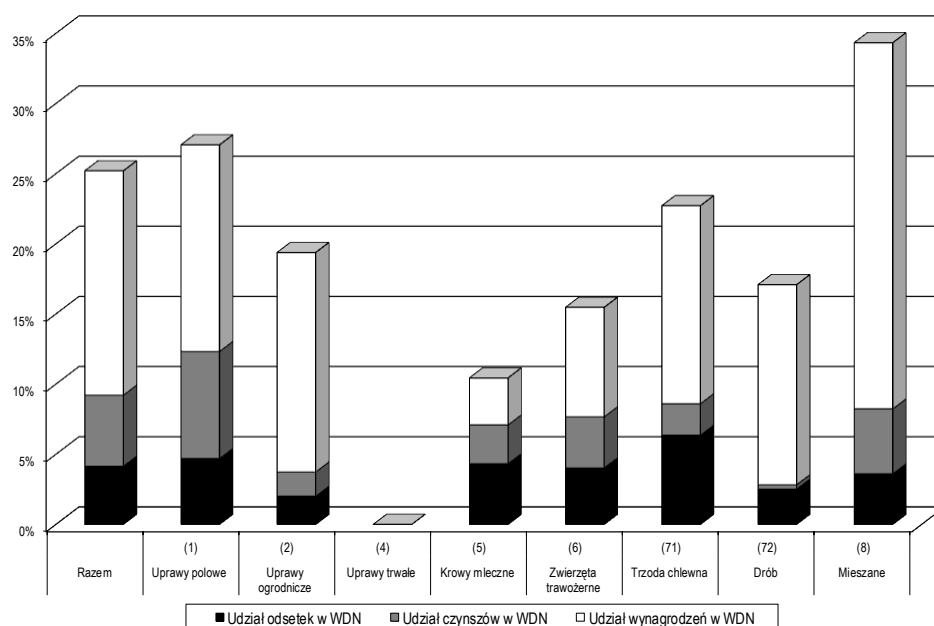
Przeciętny udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wyniósł 28%. Najwyższą wartość tego wskaźnika odnotowano w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych (39%), trzody chlewnej oraz produkcję mieszaną (po 34%), natomiast najniższą – w gospodarstwach drobiarskich (17%) (patrz: Wykres 2.1-18).

Wykres 2.1-18 **Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych**

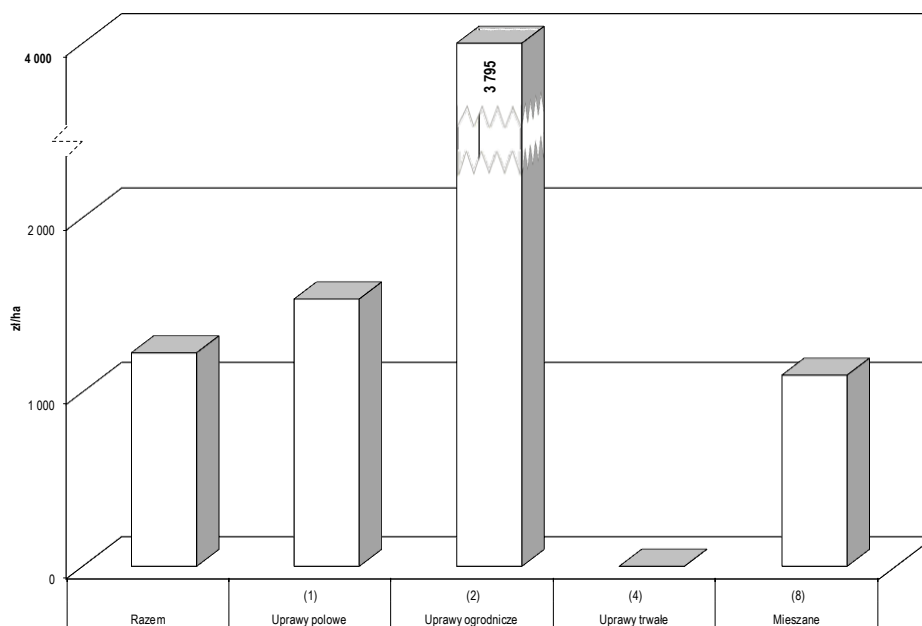
Zdecydowanie najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto miały gospodarstwa z produkcją mieszaną (ponad 34%, przy czym decydujący był udział kosztów pracy najemnej, który wyniósł 26%). Z kolei najniższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie krów mlecznych oraz zwierząt trawożernych (patrz: Wykres 2.1-19).

Wykres 2.1-19 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych**

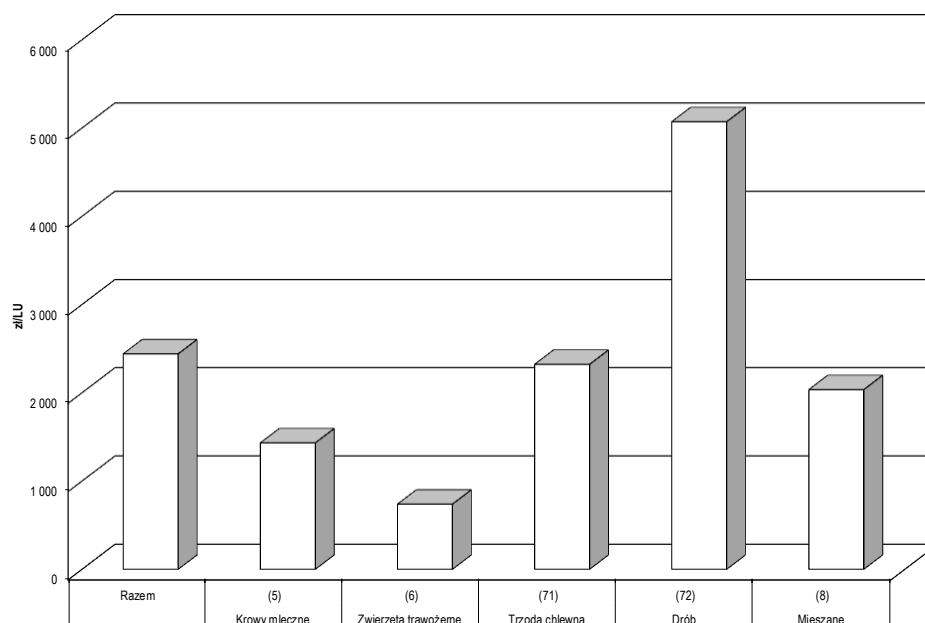

Wysokie koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych, które poniosły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodnich (3 795 zł/ha) (patrz: Wykres 2.1-20) związane były ze sposobem prowadzenia upraw. Duża część produkcji w gospodarstwach ogrodnich realizowana jest pod osłonami, bez znacznego zaangażowania gruntów ornych. W gospodarstwach prowadzących uprawy polowe oraz produkcję mieszaną koszty te były zdecydowanie niższe (1 533 i 1 096 zł/ha).

Wykres 2.1-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych

Wśród gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierzęcej, koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na jednostkę przeliczeniową zwierząt (LU) osiągnęły najwyższą wartość w gospodarstwach drobiarskich – ok. 5 070. zł/LU (patrz: Wykres 2.1-21). Najniższą kosztocłonnością w tym ujęciu charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (737 zł/LU). Jest to związane ze sposobem pozyskiwania pasz. W chowie drobiu stosowane są głównie pasze treściwe z zakupu. W gospodarstwach mieszanych utrzymujących zarówno zwierzęta ziarno- jak i trawożerne poziom kosztów bezpośrednich zbliżony był do przeciętnego w całej zbiorowości gospodarstw, (2 035 zł/LU). Poziom kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej (typy: uprawy polowe, uprawy ogrodnicze) miał mniejsze znaczenie i ze względu na niewielką skalę produkcji zwierzęcej w tych gospodarstwach pominięto je na wykresie.

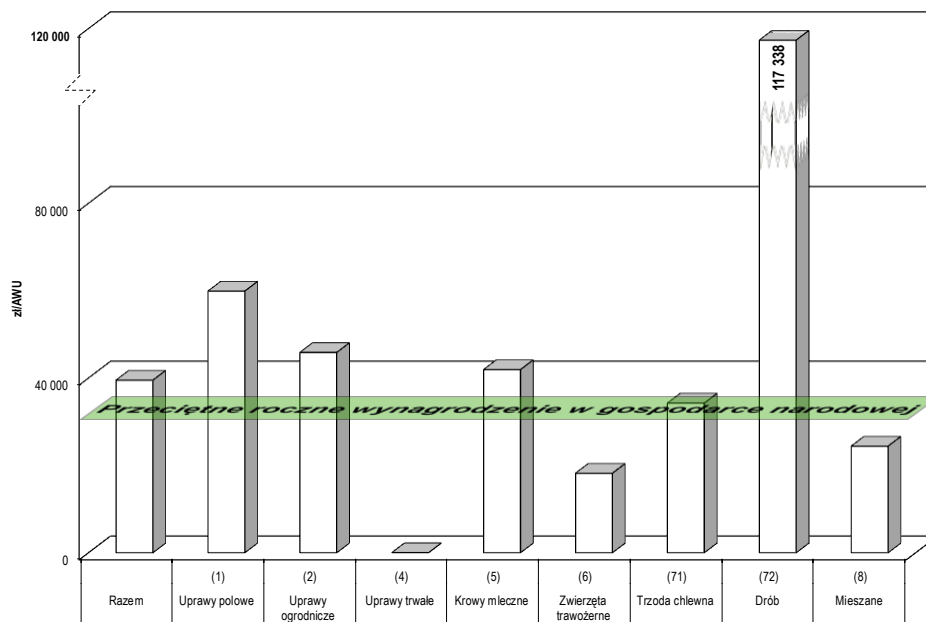
Wykres 2.1-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych

Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w 2015 roku kształtowała się w przypadku większości typów powyżej przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej⁷ i była najwyższa w gospodarstwach z produkcją drobiarską (117 338 zł). W przypadku gospodarstw mieszanych i prowadzących chów zwierząt trawożernych jej wartość była poniżej przeciętnej płacy netto (31 960 zł) i wyniosła odpowiednio: 24 395 i 18 193 zł (patrz: Wykres 2.1-22).

⁷ Wartość dodana netto jest nadwyżką stanowiącą opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych bez względu na to kto jest ich właścicielem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za zaangażowanie do działalności gospodarstwa rolnego czynników wytwórczych stanowiących własność rodziny rolniczej.

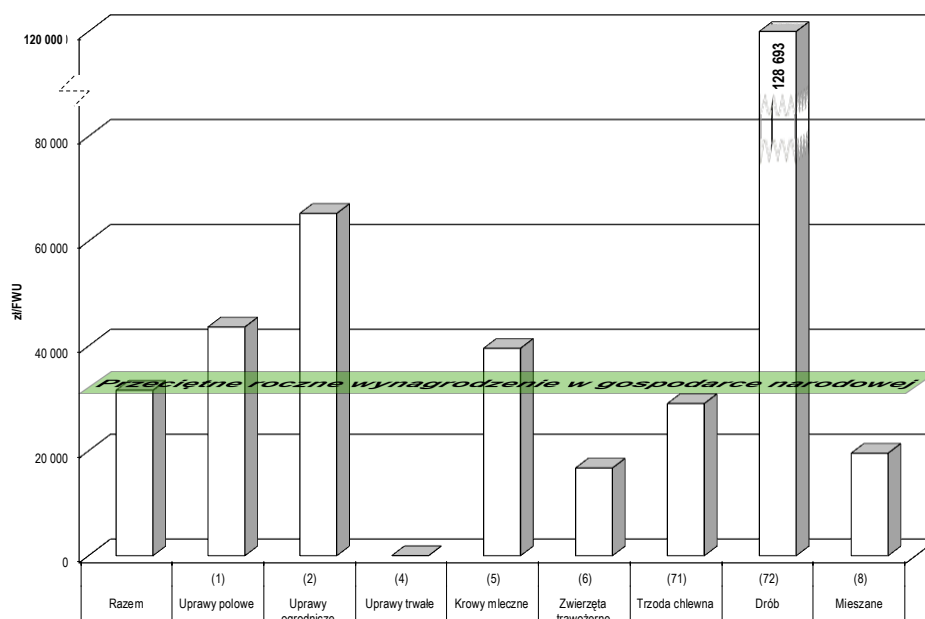
Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 31 960 zł w 2015 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

Wykres 2.1-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

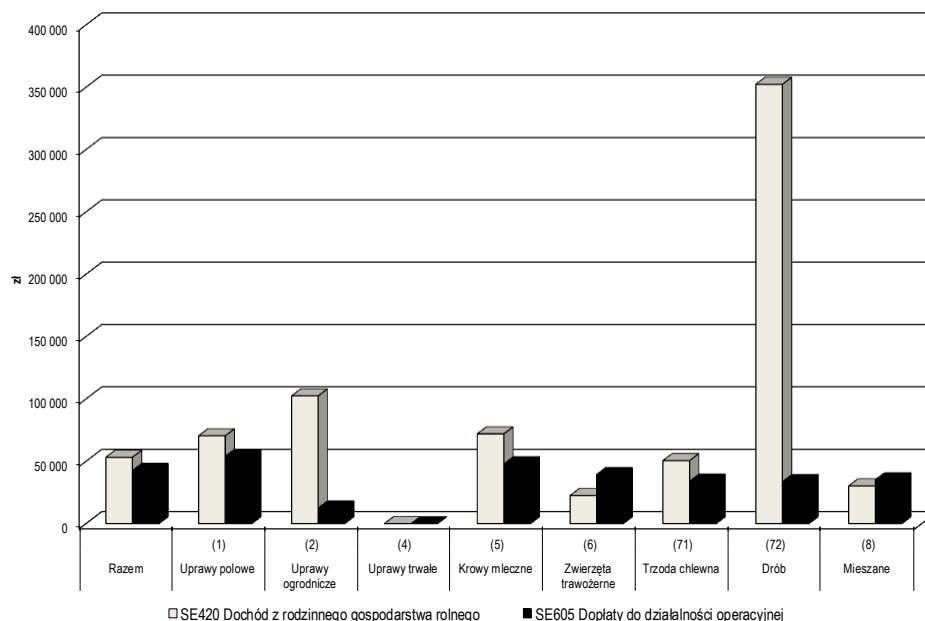
Na wykresie 2.1-23 przedstawiono dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) według typów rolniczych w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną. Zestawienie to uwzględnia tylko dane z tych gospodarstw, w których wystąpiły nakłady pracy nieopłaconej. Dla całej zbiorowości analizowanych gospodarstw DzRGR był zbliżony do średniego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej, przy czym w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt trawozernych (16 721 zł), trzody chlewnej (29 024 zł) oraz z produkcją mieszaną (19 553 zł) tak przeliczony dochód był niższy niż średnie wynagrodzenie w gospodarce narodowej. Najwyższą wartość dochodu zaobserwowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu (128 693 zł). Poziom dochodu w gospodarstwach pozostałych typów rolniczych przekroczył przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej i osiągnął wartości od 39 tys. zł do ponad 65 tys. zł.

Wykres 2.1-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

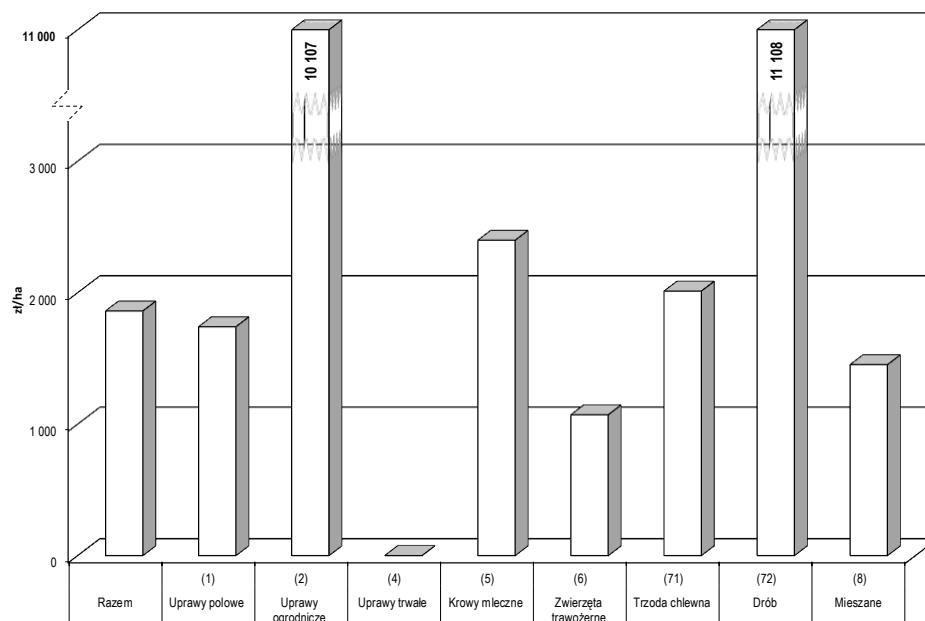
Rozmiary pozarynkowego wsparcia dochodów rolników, wynikające z instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej krajów Unii Europejskiej i udział otrzymanych dopłat w tworzeniu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowią ważne informacje podczas analizowania sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych. Dopłaty do działalności operacyjnej przewyższały dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w gospodarstwach mieszanych oraz nastawionych na chów zwierząt trawożernych. W gospodarstwach ogrodniczych i drobiarskich dopłaty były kilkakrotnie niższe, niż osiągnął dochód (w drobiarskich ponad dziesięciokrotnie). Sytuacja dochodowa tych gospodarstw w największym stopniu uzależniona była od sytuacji rynkowej (patrz: Wykres 2.1-24).

Wykres 2.1-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

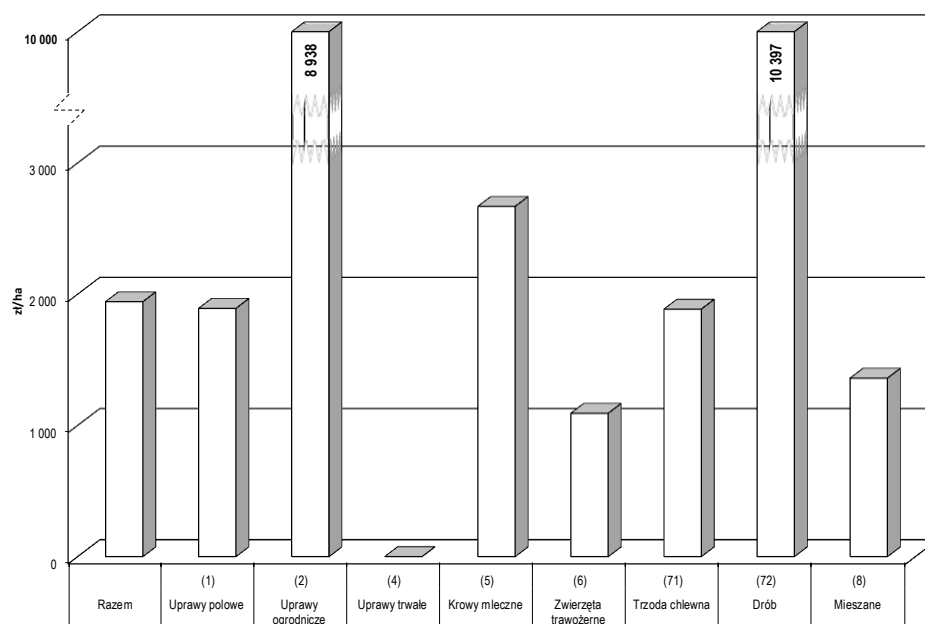

Wartość dodana netto przeliczona na jednostkę powierzchni użytków rolnych oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przeliczony na jednostkę powierzchni własnych użytków rolnych były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w chowie drobiu. Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te osiągały, w porównaniu z gospodarstwami z pozostałych grup, wysokie dochody, a posiadane przez nie zasoby użytków rolnych były często, zwłaszcza w przypadku gospodarstw ogrodniczych, niewielkie, lecz intensywnie użytkowane. W sytuacjach skrajnych, gospodarstwa np. specjalizujące się w uprawie grzybów, nie posiadały użytków rolnych. Ponadto, jak już wcześniej wspomniano gospodarstwa ogrodnicze i drobiarskie dodzierżawiały ziemię w niewielkim zakresie, w porównaniu z innymi grupami gospodarstw. Najniższe wartości tych dwóch nadwyżek ekonomicznych zaobserwowano w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt trawożernych (patrz: Wykres 2.1-25 i Wykres 2.1-26).

Wykres 2.1-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

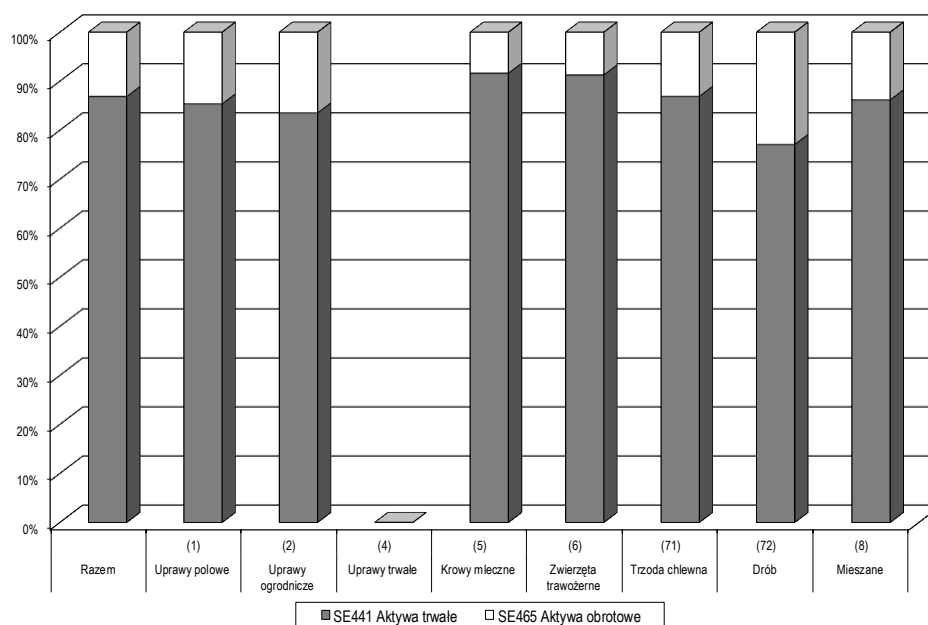
Wykres 2.1-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

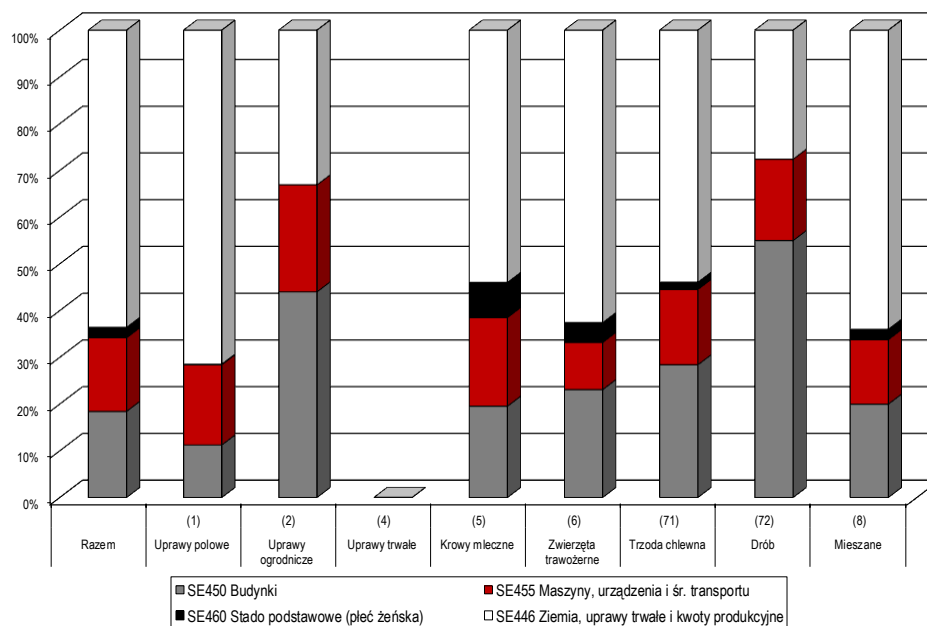
Struktura aktywów jest jednym z czynników, który decyduje o tempie obrotu środków zaangażowanych w gospodarstwie rolnym. Wysoki udział środków trwałych znacznie zmniejsza tempo obrotu środków.

Gospodarstwa regionu Pomorze i Mazury charakteryzowały się bardzo wysokim udziałem środków trwałych w strukturze aktywów; od 77 % w gospodarstwach drobiarskich do niemal 92 % w gospodarstwach prowadzących chów krów mlecznych, a różnice między poszczególnymi typami rolniczymi nie były znaczące (patrz: Wykres 2.1-27). Wysoki udział środków trwałych wynika ze specyfiki gospodarstw rolnych. Istotną rolę odgrywają w nich: ziemia, budynki, maszyny i środki transportu. Warto również przypomnieć, że od 2009 roku ziemia w Polskim FADN jest wyceniana na podstawie deklarowanej przez rolnika kwoty, za którą byłby skłonny kupić własną ziemię. Na skutek tego, wartość ziemi wykazywanej w bilansie jest znacznie wyższa, niż w latach wcześniejszych.

Wykres 2.1-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

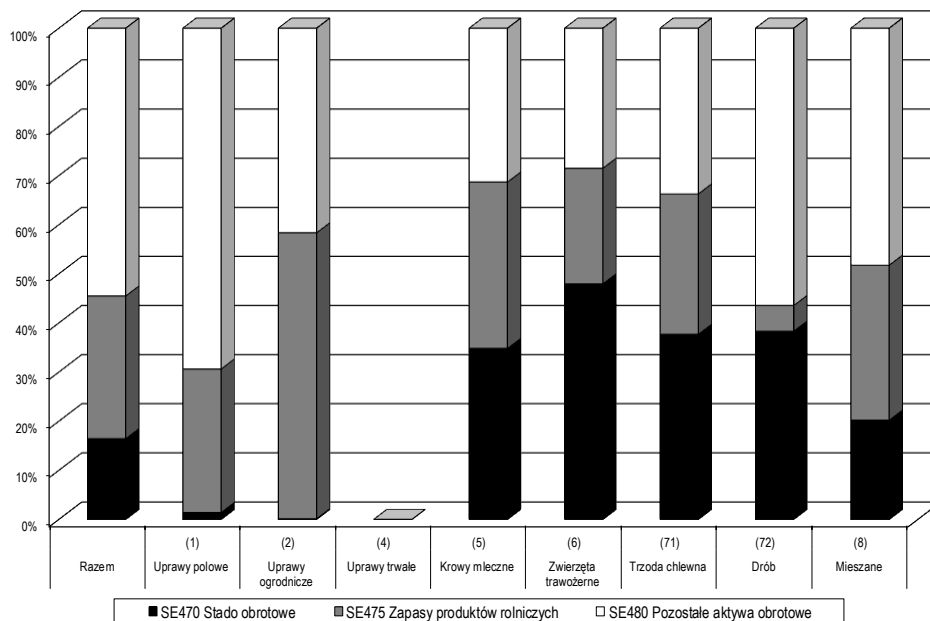

Zmiana zasad wyceny ziemi wpłynęła także na strukturę środków trwałych. Dominującym składnikiem środków trwałych w większości typów rolniczych (z wyjątkiem gospodarstw drobiarskich i wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych) była wartość ziemi (patrz: Wykres 2.1-28). Drugim składnikiem pod względem udziału w środkach trwałych były budynki. Największy ich udział zaobserwowano w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych i w chowie drobiu. Udział maszyn, urządzeń i środków transportowych był na dość zbliżonym poziomie we wszystkich typach rolniczych, jednak w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie krów mlecznych i w uprawach ogrodniczych był on zauważalnie większy. W gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie krów mlecznych wyraźnie większą niż w innych grupach gospodarstw część środków trwałych stanowiła wartość stada podstawowego zwierząt.

Wykres 2.1-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

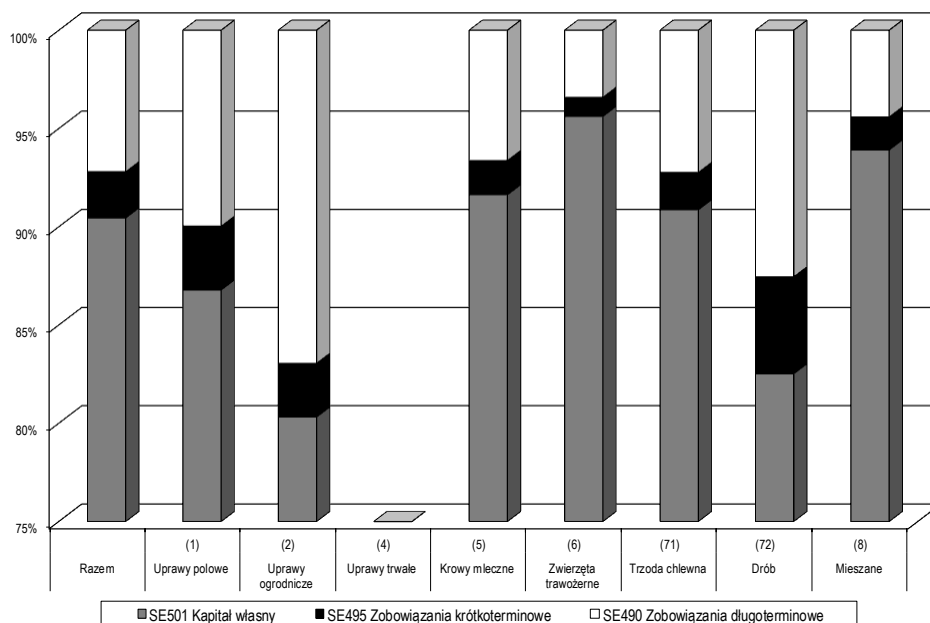
Specyfika produkcji w poszczególnych typach rolniczych miała także decydujący wpływ na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 2.1-29). Większą część aktywów obrotowych gospodarstw nastawionych na drób oraz uprawy polowe stanowiły pozostałe aktywa obrotowe (odpowiednio 56% i 69%), natomiast gospodarstw ogrodniczych – zapasy produktów rolniczych (58%). W gospodarstwach utrzymujących zwierzęta trawożerne największy udział w aktywach obrotowych miały zwierzęta stada obrotowego (48%). Warto również zwrócić uwagę na fakt, że w strukturze aktywów obrotowych praktycznie nie występują środki pieniężne. Zgodnie z zasadami ewidencji w Polskim FADN przyjmuje się, że oszczędności stanowią majątek osobisty rolnika i jego rodziny, a w bilansie wykazywana jest co najwyżej deklarowana wartość środków pieniężnych niezbędnych do bieżącego prowadzenia gospodarstwa rolnego.

Wykres 2.1-29 Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

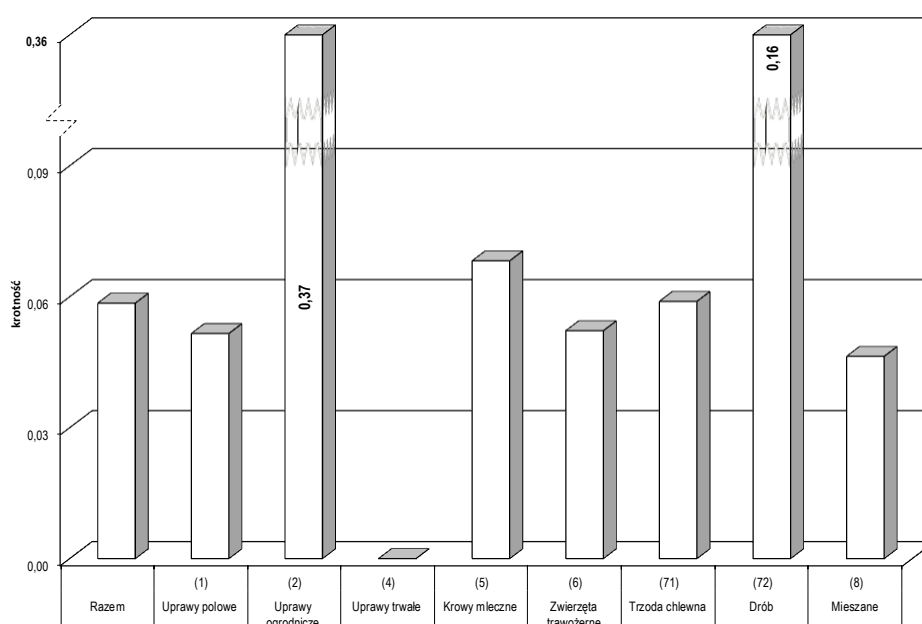
Aktywa gospodarstw finansowane były głównie kapitałem własnym (patrz: Wykres 2.1-30). Wyższy niż przeciętnie poziom zadłużenia zaobserwowano w gospodarstwach polowych oraz drobiarskich (13-17%), najwyższy natomiast – w gospodarstwach ogrodniczych (20%). W zobowiązaniach ciężących na gospodarstwach wszystkich typów rolniczych dominowało zadłużenie długoterminowe, korzystniejsze z punktu widzenia zasad finansowania, gdyż w danym roku nie musi być ono spłacone w całości. Struktura zobowiązań wskazywała, że zadłużenie gospodarstw związane było głównie z inwestycjami.

Wykres 2.1-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Przepływy pieniężne (2)⁸ przedstawiają nadwyżkę finansową, która po sfinansowaniu działalności operacyjnej, inwestycyjnej i spłacie zadłużenia pozostaje do dyspozycji właścicieli gospodarstwa oraz na zgromadzenie oszczędności gospodarstwa, które pozwolą sfinansować w przyszłości dalsze inwestycje odtworzeniowe i rozwojowe (patrz: Wykres 2.1-31). Relacja przepływów pieniężnych (2) do wartości aktywów ogółem charakteryzuje zwrot ze środków ulokowanych w składnikach majątku gospodarstwa. Zdecydowanie najwyższym poziomem zwrotu charakteryzowały się gospodarstwa ogrodnicze i drobiarskie, natomiast niższy zwrot od przeciętnego osiągnęły gospodarstwa nastawione na uprawy polowe, chów zwierząt trawożnych oraz produkcję mieszaną.

Wykres 2.1-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych

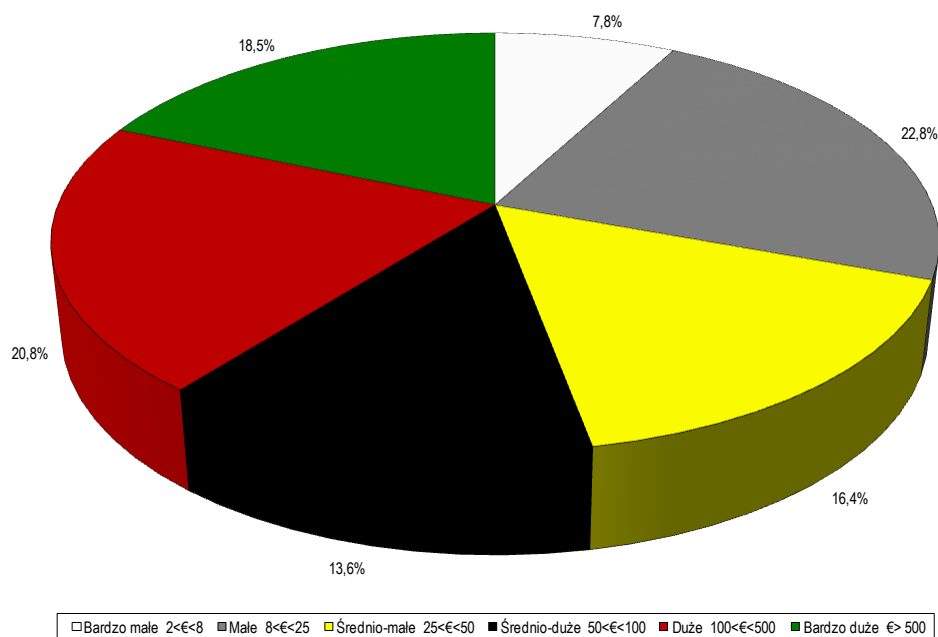
⁸ Przepływ pieniężny (2) (SE530) -ukazuje zdolność gospodarstwa rolnego do samofinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności. Przepływ pieniężny (2) obliczany jest w następujący sposób: przepływ pieniężny (1) + sprzedaż środków trwałych - zakupy i inwestycje w środkach trwałych + stan zobowiązań na koniec roku - stan zobowiązań na początek roku.

2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej

2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

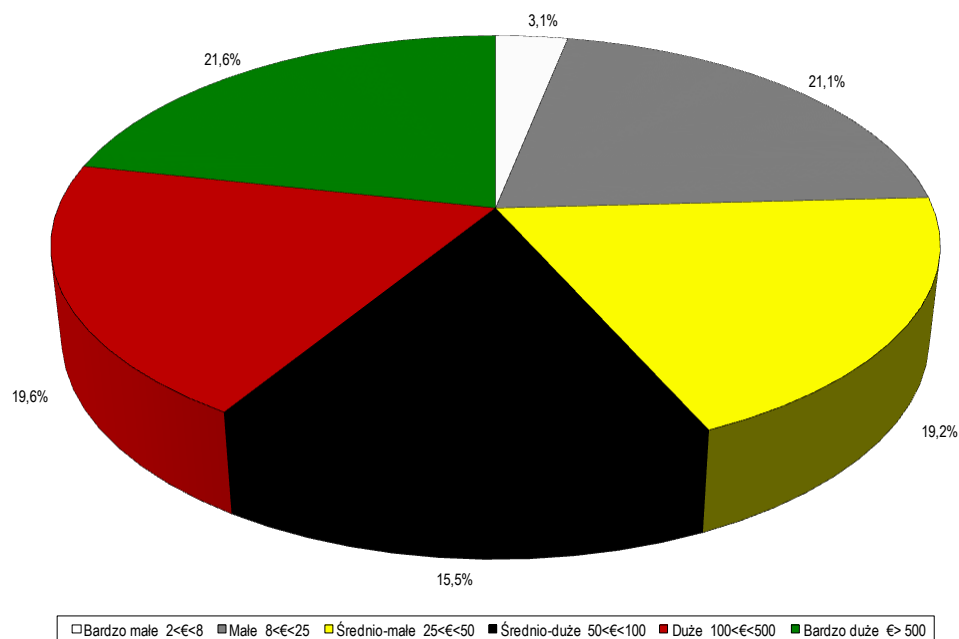
W strukturze posiadanych użytków rolnych największy udział miały gospodarstwa małe, o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro, które gospodarowały na blisko 23% obszaru użytków rolnych regionu Pomorze i Mazury. Znaczący był również udział gospodarstw dużych, o wielkości ekonomicznej od 100 do 500 tys. euro użytkujących niemal 21% areatu użytków rolnych. Gospodarstwa bardzo duże, stanowiące tylko niecałe 1% liczby gospodarstw w polu obserwacji, posiadały 18,5% powierzchni (patrz: Wykres 2.2-1). W tej klasie wielkości ekonomicznej dominowały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych oraz mieszane (porównaj: Wykres 1.1-1).

Wykres 2.2-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji regionu Pomorze i Mazury według klas wielkości ekonomicznej

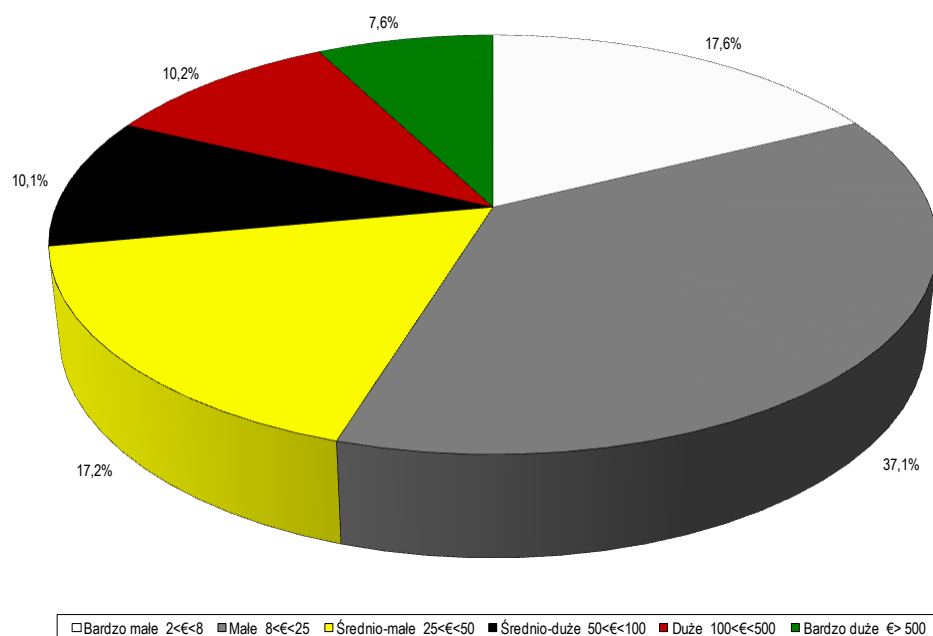

Ponad 50% pogłównia zwierząt znajdowało się w gospodarstwach rolnych, których wielkość nie przekroczyła 100 tys. euro SO. Z kolei najwięcej, bo niemal 22% zwierząt było w gospodarstwach bardzo dużych o wielkości ekonomicznej powyżej 500 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-2).

Wykres 2.2-2 Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

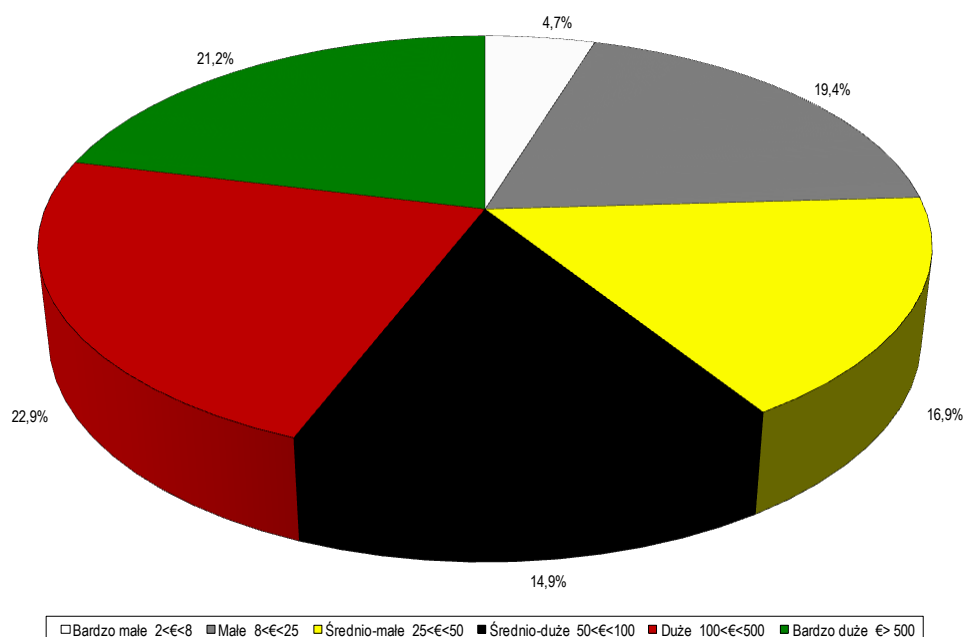
Wykres 2.2-3 Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Pomorze i Mazury według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)

Gospodarstwa o wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro SO zaabsorbowały ok. 72% ogółu nakładów pracy. Na uwagę zasługują również gospodarstwa bardzo duże, które mimo, że użytkują znaczącą powierzchnię ziemi – 18,5% ogółu (patrz: Wykres 2.2-1) oraz posiadają niemal 22% zwierząt (patrz: Wykres 2.2-2) to zaangażowały zaledwie 7,6% ogółu nakładów pracy. Wskazuje to na wysoką wydajność pracy w tych gospodarstwach (patrz: Wykres 2.2-3).

Udział poszczególnych grup gospodarstw w obliczonej wartości Standardowej Produkcji (SO) zdecydowanie różnił się od ich udziału w ogólnej liczbie gospodarstw. Biorąc pod uwagę skalę dysproporcji, na czoło wysuwały się gospodarstwa bardzo duże, które przy znikomym udziale w ogólnej liczbie gospodarstw w polu obserwacji (1%) wytwarzały nieco ponad 21% wartości SO. Z kolei gospodarstwa bardzo małe, stanowiące 2,7% liczby gospodarstw w polu obserwacji, miały jedynie niecałe 5% udziału w sumie wartości SO. Natomiast gospodarstwa duże, stanowiące ok. 5% liczby gospodarstw w polu obserwacji, wytwarzały niemal 23% wartości SO (patrz: Wykres 2.2-4).

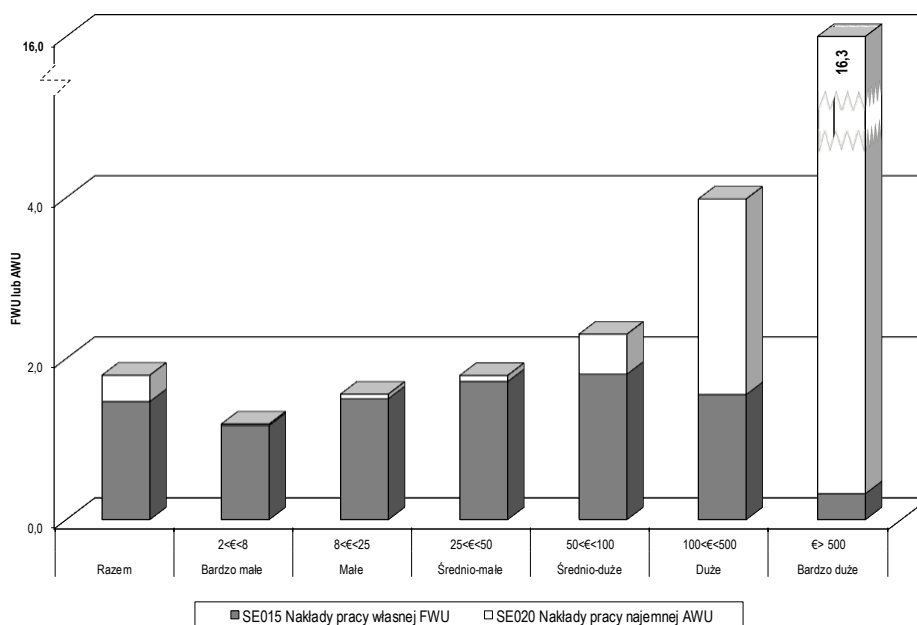
Wykres 2.2-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Pomorze i Mazury według klas wielkości ekonomicznej

2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Poziom nakładów pracy był wyższy w gospodarstwach większych ekonomicznie. Działalność gospodarstw o wielkości ekonomicznej poniżej 100 tys. euro opierała się głównie na zasobach pracy własnej. W gospodarstwach bardzo dużych i dużych nakłady najmniejszej siły roboczej były wyraźnie wyższe i stanowiły odpowiednio 98% i 61% nakładów pracy ogółem. (patrz: Wykres 2.2-5). Można zatem stwierdzić, że gospodarstwa o wielkości ekonomicznej do 100 tys. euro SO to przede wszystkim gospodarstwa rodzinne, w których dominuje praca własna. Natomiast odmienna relacja wystąpiła w gospodarstwach powyżej 100 tys. euro, a wynikała ona z dominacji gospodarstw osób prawnych w tych klasach wielkości ekonomicznej.

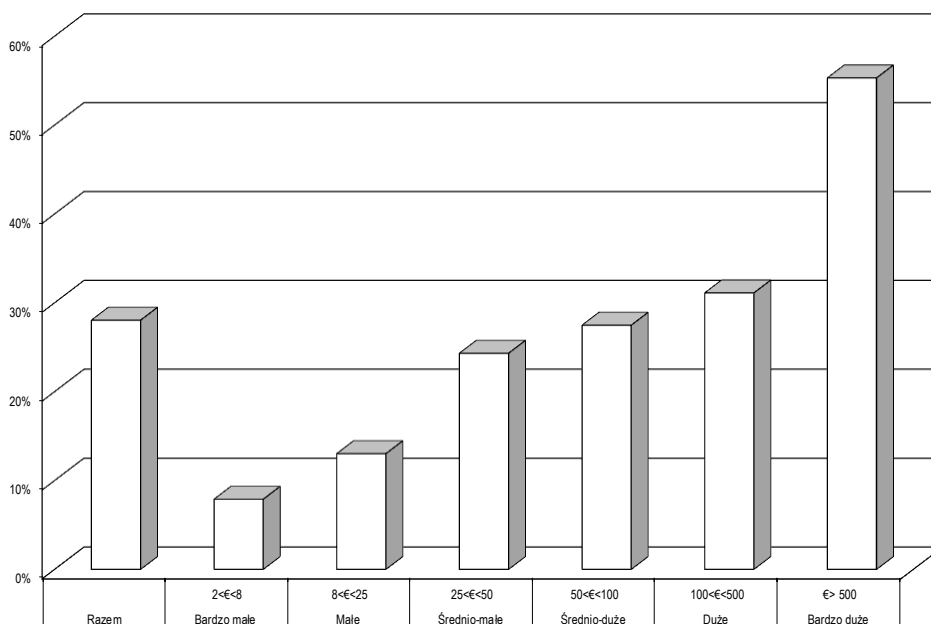
Wykres 2.2-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego możemy mówić o zwiększaniu się zasobów posiadanych użytków rolnych w badanych gospodarstwach. Ta sama prawidłowość dotyczy ziemi dodzierżawionej⁹. W niemal wszystkich klasach wielkości ekonomicznej w strukturze własnościowej użytków rolnych dominowały grunty własne. Udział dodzierżawionych użytków rolnych wynosił przeciętnie 28% ogółu powierzchni i zmieniał się w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa z 8% w gospodarstwach bardzo małych (do 8 tys. euro SO) do nieco ponad 55% w grupie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro SO) (patrz: Wykres 2.2-6).

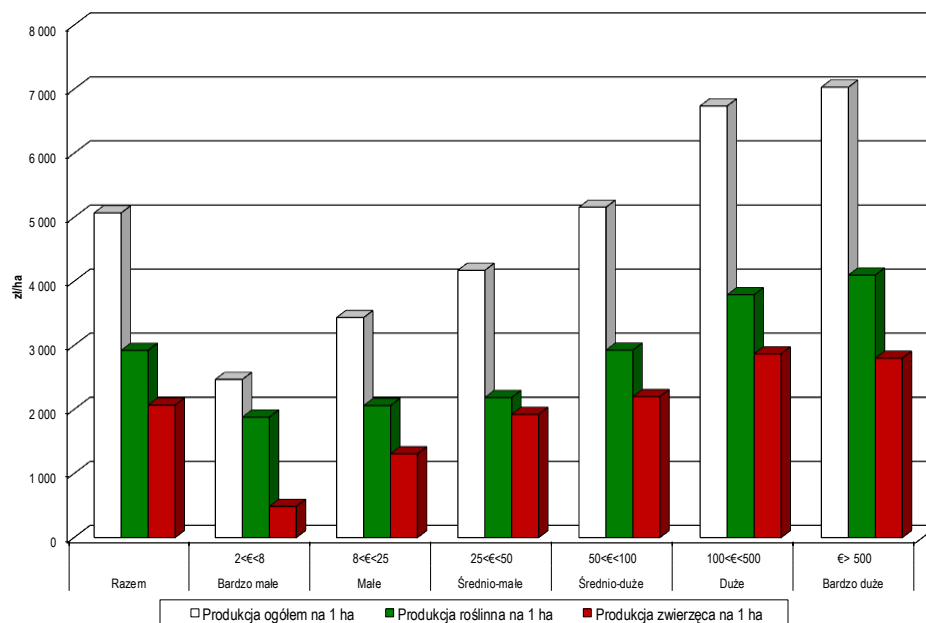
⁹ Patrz: przypis 1 na str. 7.

Wykres 2.2-6 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej**

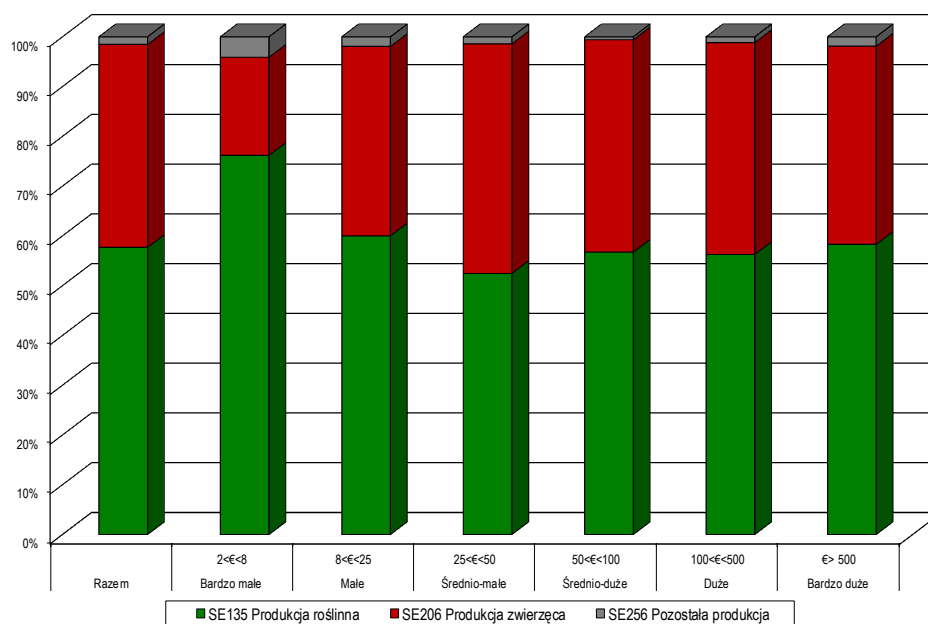
Najwyższą produktywność ziemi (mierzoną wartością produkcji przypadającą na 1 ha użytków rolnych) uzyskali gospodarstwa bardzo duże (7 030 zł/ha) i duże (6 738 zł/ha), a więc powyżej 100 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-7). Należy przy tym zaznaczyć, że w tej klasie tj. w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej powyżej 100 tys. euro największą grupę stanowiły gospodarstwa nastawione na uprawy polowe (47%) a także prowadzące chów drobiu i produkcję mieszaną (po 17%) (porównaj: Wykres 1.1-1). Proporcjonalnie do produktywności ziemi mierzonej wartością produkcji ogółem, zmieniała się także wartość produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych, przy czym najwyższa była w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro SO). Dość równomiernie wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej wzrastała również wartość produkcji zwierzęcej na 1 ha UR.

Wykres 2.2-7 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

We wszystkich grupach gospodarstw udział produkcji roślinnej w produkcji ogółem był wyższy, niż produkcji zwierzęcej i stanowił od 52% produkcji ogółem w gospodarstwach średnio-małych do 76% produkcji ogółem w gospodarstwach bardzo małych. Udział pozostałej produkcji w produkcji ogółem był niewielki i wynosił maksymalnie 4% w przypadku gospodarstw bardzo małych (patrz: Wykres 2.2-8).

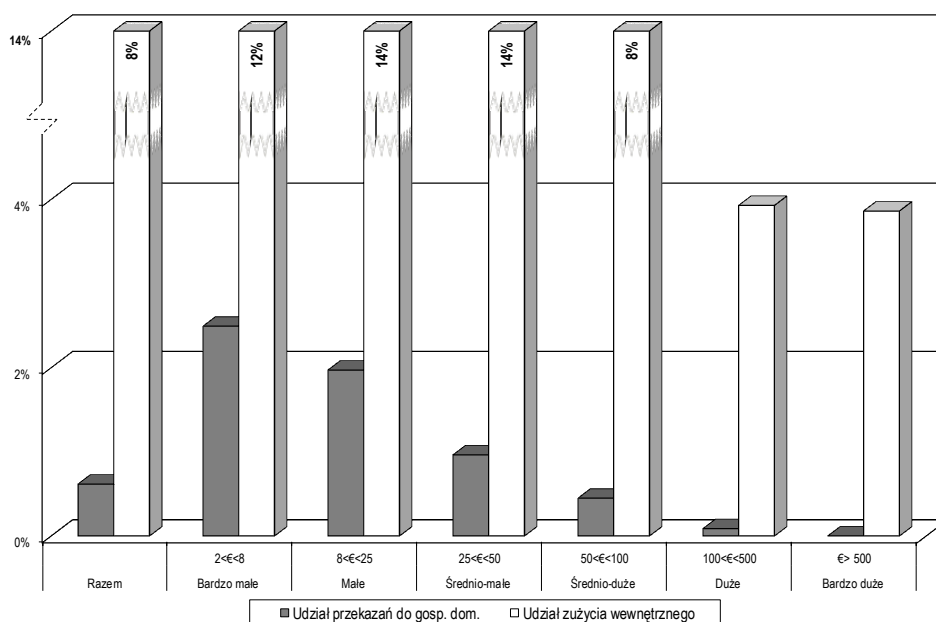
Wykres 2.2-8 Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

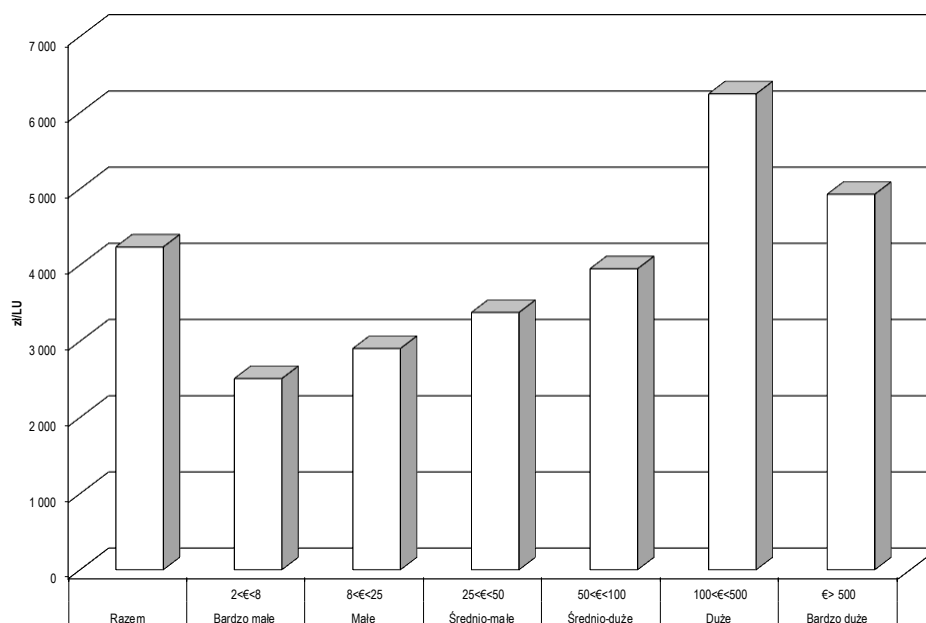
Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, malał udział wartości przekazania produktów i usług do gospodarstwa domowego w strukturze produkcji: od 2,5% w gospodarstwach bardzo małych do praktycznie braku przekazania w gospodarstwach bardzo dużych (patrz: Wykres 2.2-9).

Udział zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem był najwyższy w gospodarstwach małych i średnio-małych (po 14%), natomiast najniższy - w gospodarstwach dużych i bardzo dużych (po ok.4%).

Wykres 2.2-9 Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

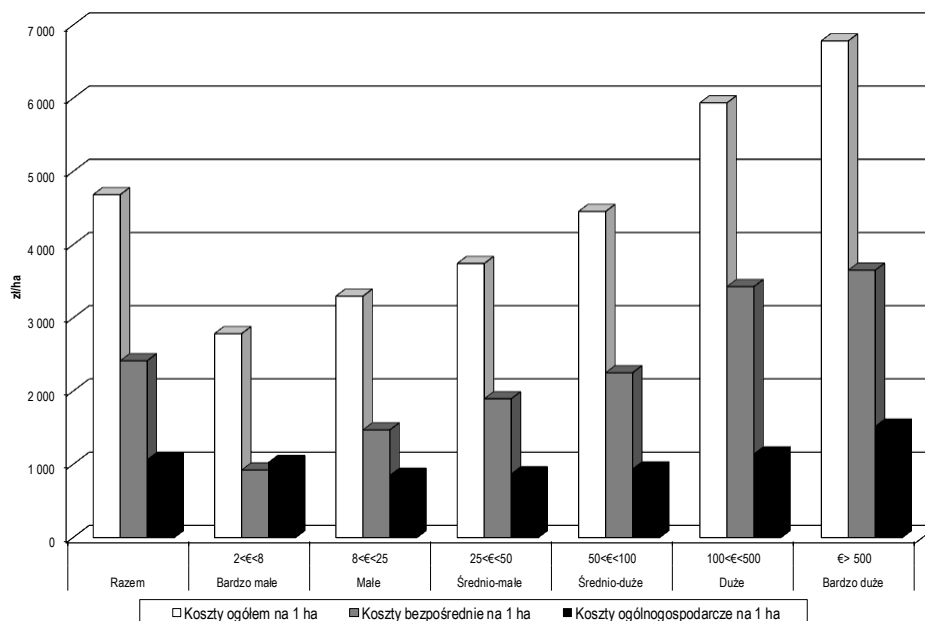
Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw zwiększała się wartość produkcji zwierzęcej na 1 LU (patrz: Wykres 2.2-10). Wyjątek stanowiły gospodarstwa bardzo duże (powyżej 500 tys. euro SO), w których wartość produkcji zwierzęcej na 1 LU wyniosła 4 926 zł/LU i była niższa niż w gospodarstwach dużych (od 100 tys. do 500 tys. euro SO), gdzie wyniosła 6 244 zł na 1 LU. W gospodarstwach dużych produktywność zwierząt była 2,5-krotnie wyższa niż w gospodarstwach bardzo małych i małych (do 25 tys. euro SO). Można to wiązać ze strukturą pogłównia jak i jakością zwierząt. Z analizy produktywności zwierząt według typów rolniczych (por. Wykres 2.1-10) wynika, że gospodarstwa nastawione na chów drobiu oraz krów mlecznych charakteryzują się wyższą produktywnością niż gospodarstwa z trzodą chlewną a zwłaszcza utrzymujące zwierzęta trawożerne.

Wykres 2.2-10 Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

Intensywność produkcji, mierzona poziomem kosztów ogółem na 1 ha użytków rolnych, rosła wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw (patrz: Wykres 2.2-11).

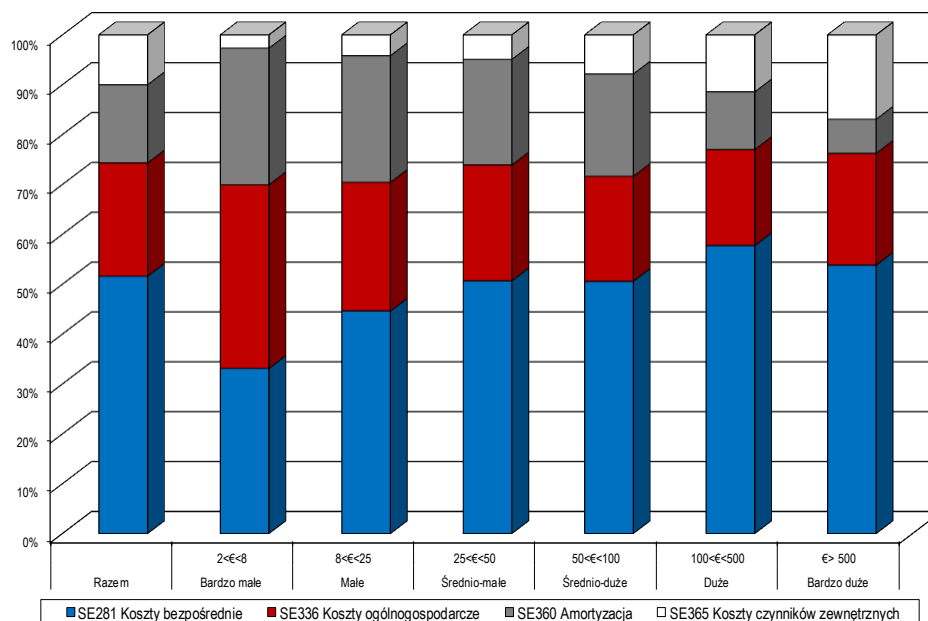
Koszty bezpośrednie (będące głównym czynnikiem wzrostu produktywności ziemi), zwiększały się wraz z przyrostem kosztów ogółem na 1 ha UR.

Z kolei poziom kosztów ogólnogospodarczych praktycznie nie zmieniał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, jedynie w gospodarstwach dużych i bardzo dużych (powyżej 100 tys. euro SO) oraz w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 8 tys. euro SO) odnotowano niewielki wzrost.

Wykres 2.2-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

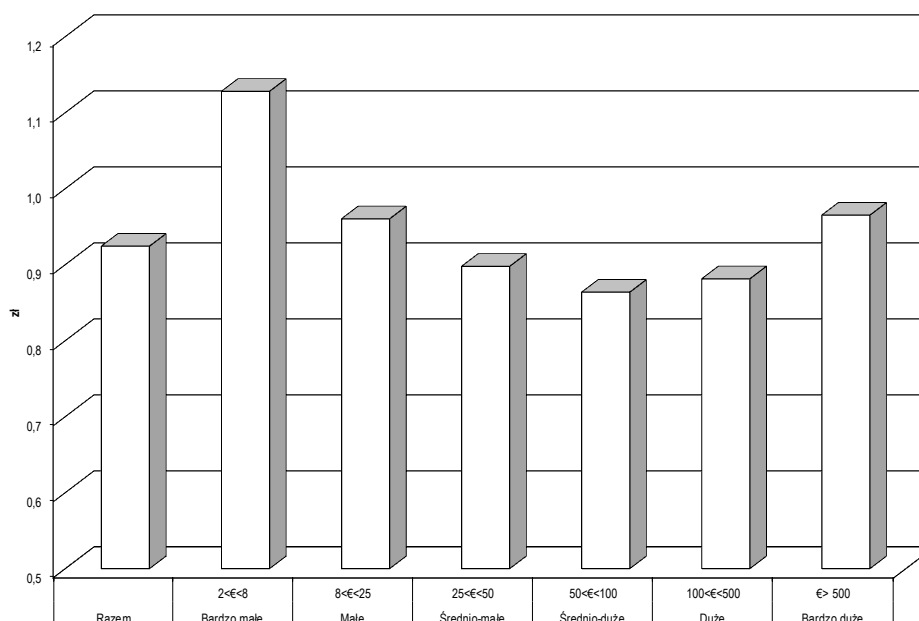
Udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem w gospodarstwach do 500 tys. euro SO zwiększał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (z 33% do 58%). W gospodarstwach największych, powyżej 500 tys. euro SO nastąpił spadek ich udziału do 54% (patrz: Wykres 2.2-12). Było to związane ze zmniejszającym się udziałem kosztów ogólnogospodarczych (wyjątek stanowiły gospodarstwa bardzo duże) i amortyzacji (we wszystkich grupach gospodarstw) w miarę wzrostu skali gospodarowania. W gospodarstwach dużych i bardzo dużych stosunkowo liczną grupę stanowiły gospodarstwa prowadzące uprawy polowe, z produkcją mieszaną i nastawione na chów drobiu. W przypadku amortyzacji zaobserwowano, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej jej udział w kosztach ogółem mocno się obniżał. Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym wyposażeniu małych gospodarstw w środki trwałe w stosunku do realizowanej produkcji. Bardzo wyraźnie wzrastał natomiast udział kosztów czynników zewnętrznych, z 3% w gospodarstwach bardzo małych do 17% w bardzo dużych. Związane jest to z dużym udziałem pracy najemnej, co znajduje odzwierciedlenie w wysokich kosztach wynagrodzeń w gospodarstwach powyżej 100 tys. euro SO.

Wykres 2.2-12 Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

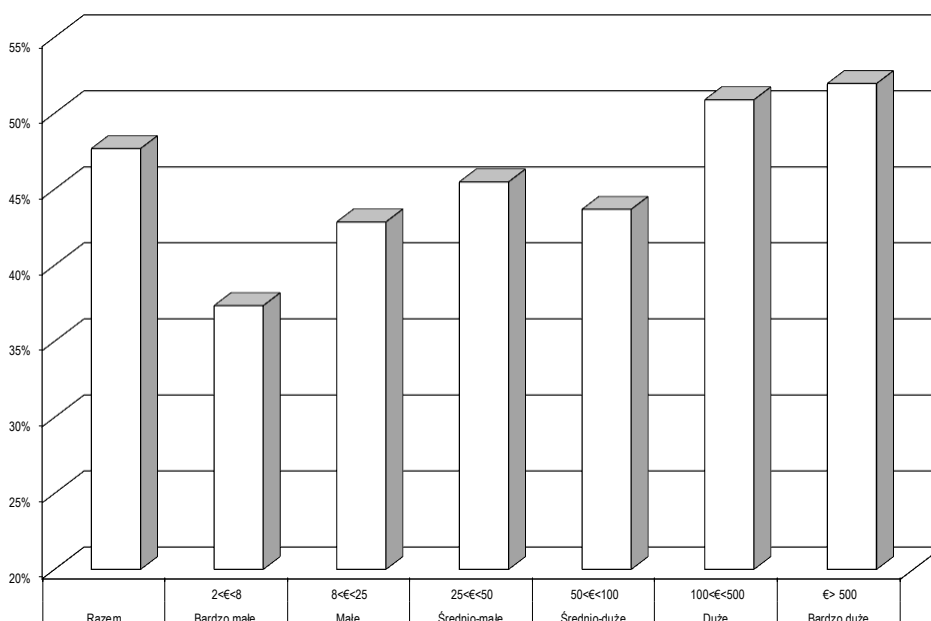
Koszt wytworzenia 1 zł produkcji (patrz: Wykres 2.2-13) był najniższy w gospodarstwach średnio-dużych (ok. 0,86 zł). W pozostałych gospodarstwach koszty były wyższe i wynosiły od 0,88 zł w gospodarstwach dużych do 0,96 zł w bardzo dużych oraz w małych. W gospodarstwach bardzo małych koszty przekroczyły wartość produkcji liczonej w cenach rynkowych i wyniosły 1,13 zł na 1 zł produkcji.

Wykres 2.2-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Relacja kosztów bezpośrednich do wartości produkcji ogółem zmieniła się od 37% w gospodarstwach bardzo małych (od 2 do 8 tys. euro SO), do prawie 52% w klasie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro SO) (patrz: Wykres 2.2-14). Tak duże różnice efektywności kosztów bezpośrednich związane są niewątpliwie ze strukturą wytwarzanej produkcji, a tym samym strukturą kosztów bezpośrednich.

Wykres 2.2-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

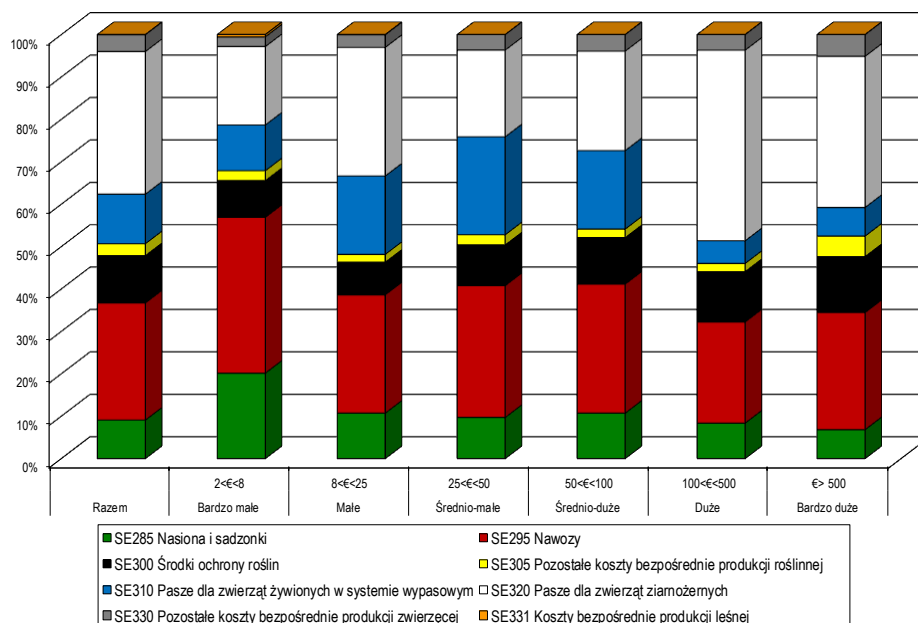

Struktura kosztów bezpośrednich odzwierciedla strukturę produkcji w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej gospodarstw. Udział kosztów środków ochrony roślin i kosztów nawozów w kosztach bezpośrednich różnił się w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej o kilka punktów procentowych. W gospodarstwach większości klas wielkości ekonomicznej udział kosztów nawozów utrzymywał się na poziomie ok. 30% a środków ochrony roślin - na poziomie ok. 10%. Udział kosztu nasion i sadzonek był najwyższy w kosztach bezpośrednich gospodarstw bardzo małych (20%).

Udział kosztów pasz dla zwierząt ziarnożernych w kosztach bezpośrednich wynosił, w zależności od klasy wielkości ekonomicznej, od ok 18% (w gospodarstwach bardzo małych) do 45% (w gospodarstwach dużych). Z kolei najniższy udział kosztów pasz dla zwierząt żywionych w systemie wypasowym w kosztach bezpośrednich odnotowano w gospodarstwach dużych (ok. 5%) natomiast najwyższy (23%) - w gospodarstwach średnio-małych (patrz: Wykres 2.2-15).

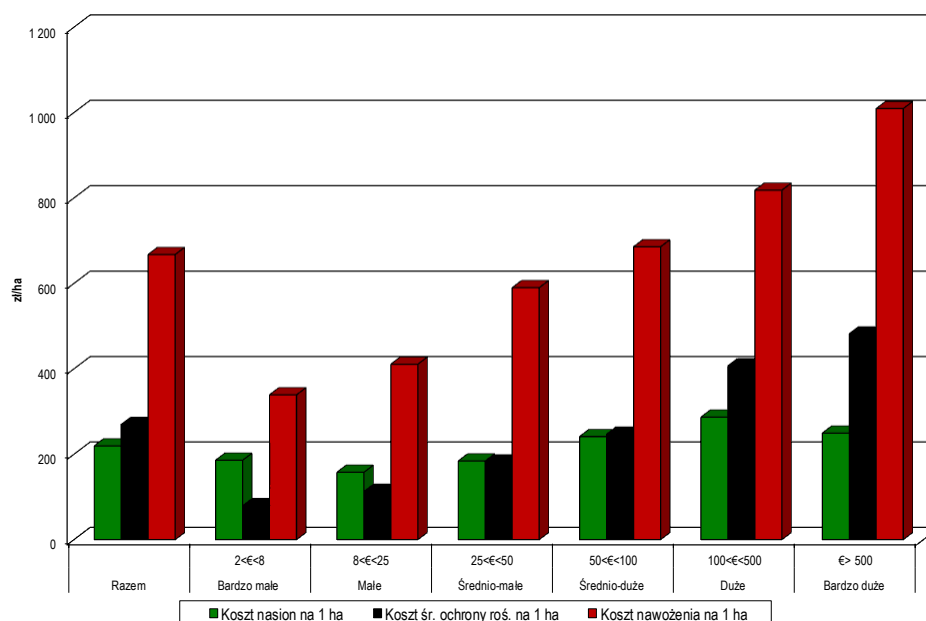
Pozostałe koszty bezpośrednie produkcji roślinnej oraz zwierzęcej stanowiły marginalną część kosztów bezpośrednich ogółem.

Wykres 2.2-15 Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej

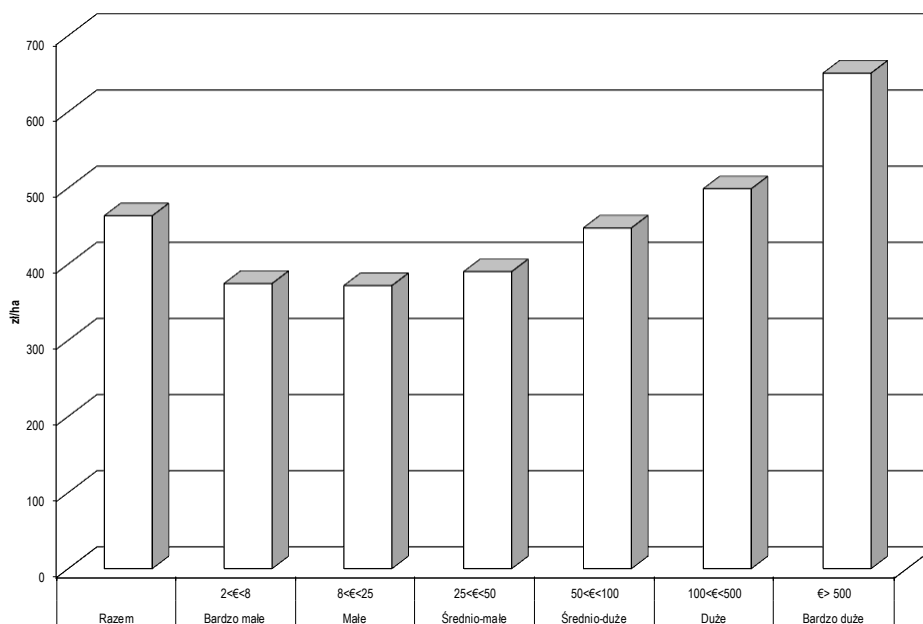
Koszty nawożenia i środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha UR (patrz: Wykres 2.2-16) były bardzo silnie związane z wielkością ekonomiczną gospodarstw. W gospodarstwach największych ekonomicznie, koszty nawożenia były 3-krotnie wyższe niż w gospodarstwach bardzo małych, a koszty ochrony roślin aż 6-krotnie. Pomimo to, produktywność ziemi w gospodarstwach bardzo dużych była tylko 2,8-krotnie wyższa niż w gospodarstwach bardzo małych. Koszt nasion i sadzonek na 1 ha również zwiększał się wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej.

Wykres 2.2-16 Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

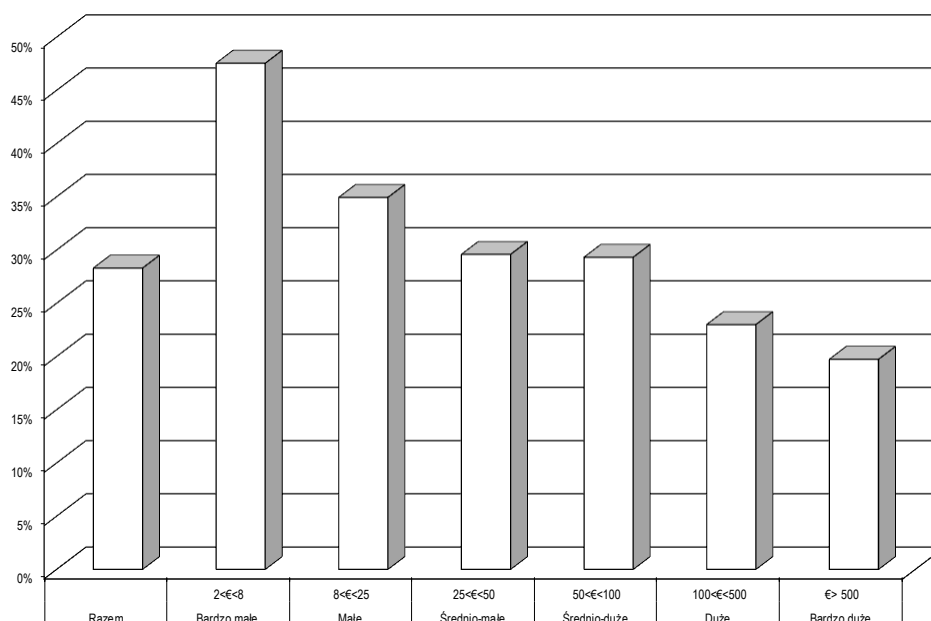

Z wielkością ekonomiczną bardzo wyraźnie związane były koszty energii i paliw ponoszone na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-17). W tym przypadku także obserwowany był wzrost kosztów wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Poziom tych kosztów w gospodarstwach bardzo dużych był ponad 1,5-krotnie wyższy niż w gospodarstwach bardzo małych. Wiąże się to ze zróżnicowaniem działalności produkcyjnej a także energo- i materiałochłonności technologii produkcji.

Wykres 2.2-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto zmniejszał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. W gospodarstwach bardzo małych wynosił on ponad 47%, natomiast w gospodarstwach bardzo dużych jedynie niecałe 20% (patrz: Wykres 2.2-18).

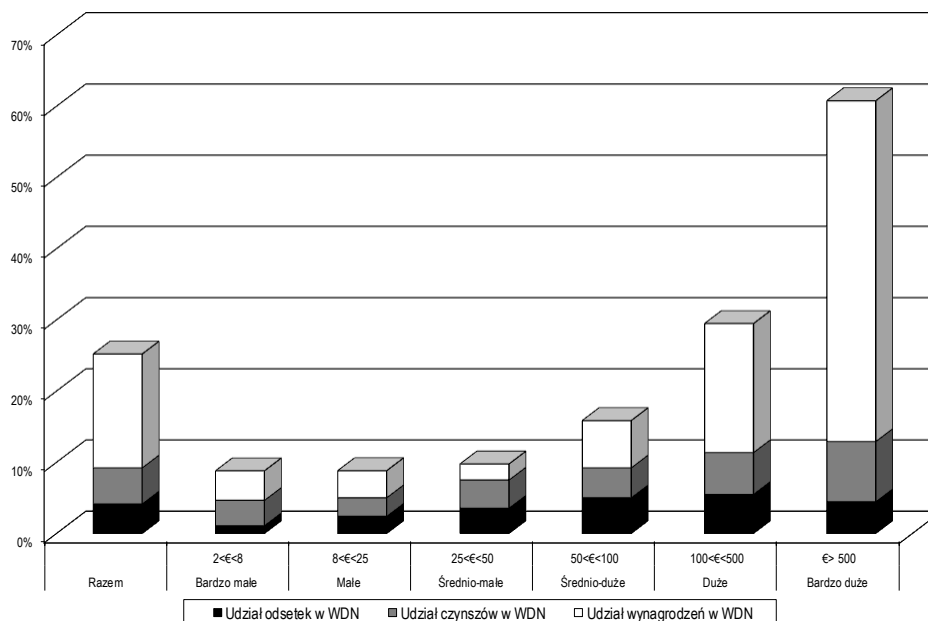
Wykres 2.2-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto (WDN) informuje, jaka jej część potrzebna była na pokrycie kosztów tego rodzaju ¹⁰.

W tym przypadku warto zwrócić uwagę na stopień zaangażowania obcych czynników wytwórczych (pracy, ziemi i kapitału) w działalności gospodarstw bardzo dużych. W gospodarstwach tych prawie 61% wartości dodanej netto zostało przeznaczone na pokrycie kosztów czynników zewnętrznych, przy czym aż 48% stanowił udział wynagrodzeń. Potwierdza to fakt oparcia działalności gospodarczej przez gospodarstwa największe na czynnikach zewnętrznych, przede wszystkim na pracy najemnej i kapitale obcym (porównaj Wykres 2.2-5 i Wykres 2.2-30). Konieczność ponoszenia kosztów czynników zewnętrznych bez względu na sytuację dochodową gospodarstw powoduje, że są one znacznie bardziej wrażliwe na wszelkie zmiany koniunktury. Dla porównania w gospodarstwach bardzo małych udział kosztów czynników zewnętrznych w WDN wynosił ok 9%, a udział wynagrodzeń 4% (patrz: Wykres 2.2-19).

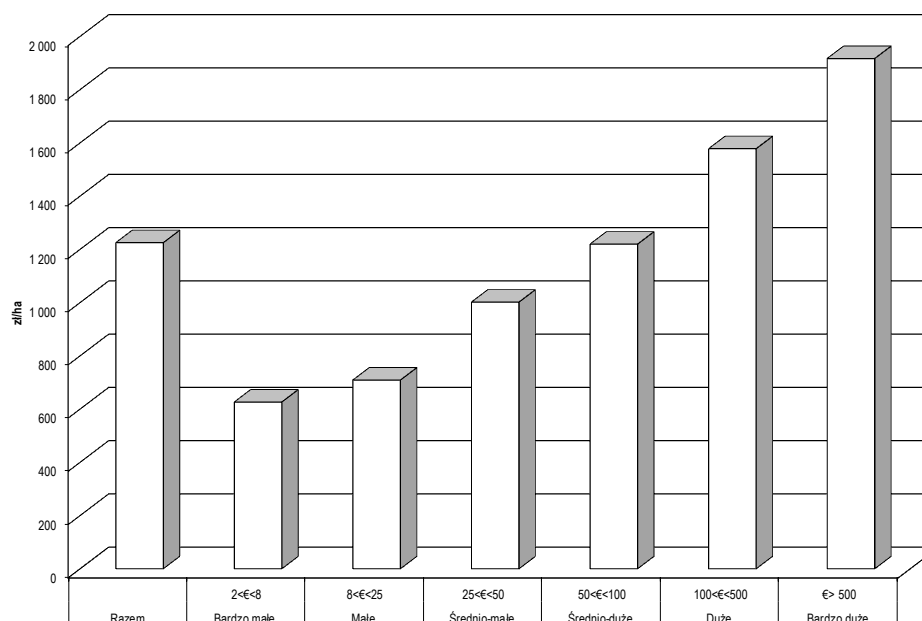
¹⁰ Koszty czynników zewnętrznych obejmują: wynagrodzenia, czynsze i odsetki.

Wykres 2.2-19 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej**

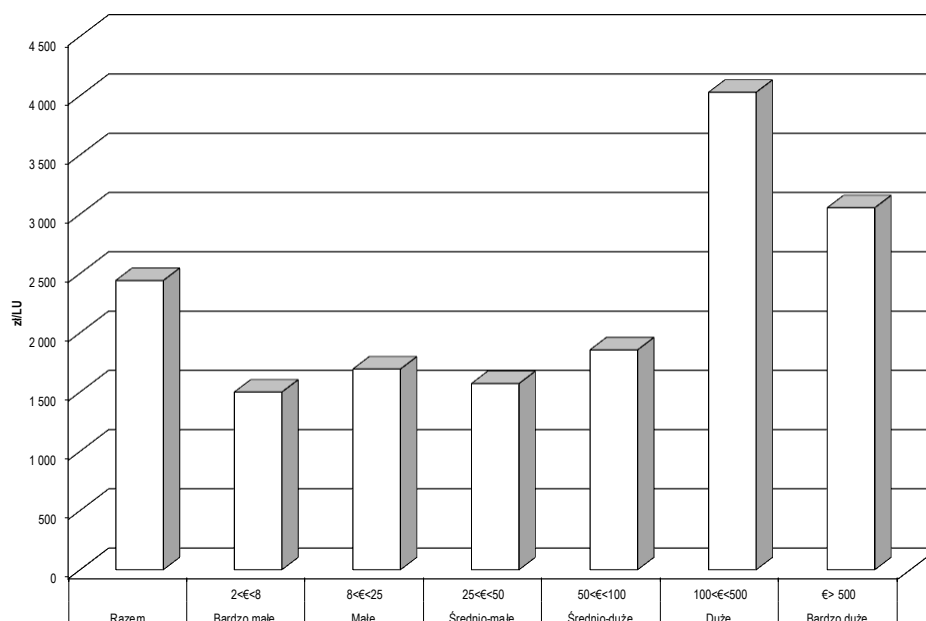
Kosztochłonność produkcji roślinnej w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstw charakteryzują koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-20). Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej kosztochłonność produkcji roślinnej silnie rośnie. W gospodarstwach bardzo małych koszty produkcji roślinnej na 1 ha wyniosły 626 zł, a w gospodarstwach dużych 1 916 zł, były więc 3-krotnie większe.

Wykres 2.2-20 **Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej**

Kosztocłonność produkcji zwierzęcej mierzona wartością kosztów bezpośrednich na 1 LU w większości klas wielkości ekonomicznej pozostawała na zbliżonym poziomie (średnio ok. 1 600 zł/LU), jedynie w gospodarstwach dużych i bardzo dużych była zdecydowanie wyższa – odpowiednio nieco ponad 4 000 zł/LU i 3 000 zł/LU (patrz: Wykres 2.2-21). Ma to związek ze zróżnicowaniem udziału pogłowia zwierząt ziarno- i trawożernych oraz systemów żywienia.

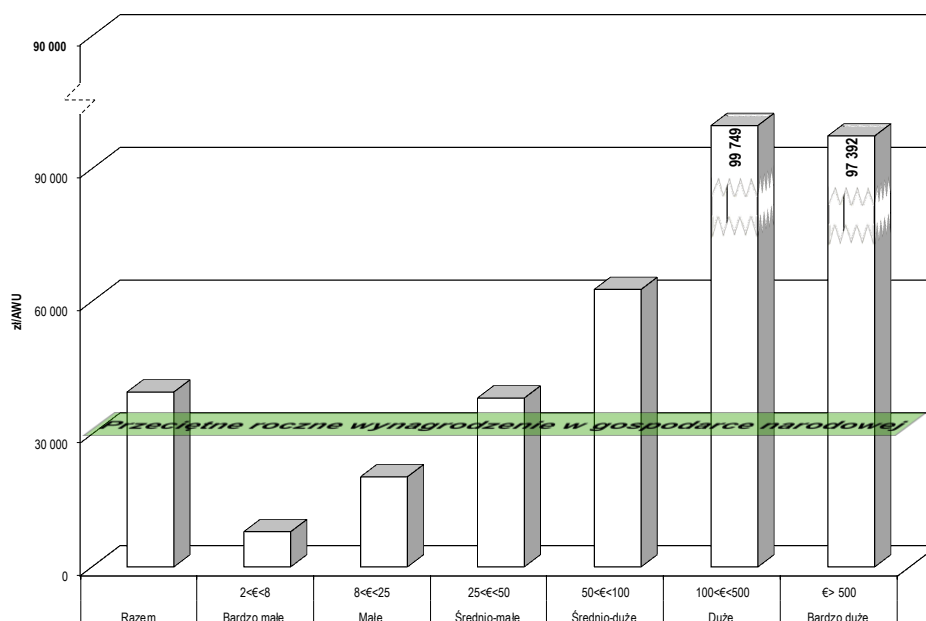
Wykres 2.2-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

Średnio w gospodarstwie, w regionie, wartość dodana netto przypadająca na osobę pełnozatrudnioną przekroczyła o niemal 24% wartość przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej¹¹. W poszczególnych grupach gospodarstw występowały jednak pod tym względem istotne różnice. Granicą w tym przypadku była wielkość ekonomiczna gospodarstwa 25 tys. euro SO. W gospodarstwach, które znalazły się powyżej tego progu wielkości ekonomicznej, wartość dodana netto przekraczała przeciętne wynagrodzenie netto (w gospodarstwach powyżej 100 tys. euro SO nawet 3-krotnie). Z kolei gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 25 tys. euro SO osiągnęły zdecydowanie gorsze relacje – od 25% do 64% przeciętnego wynagrodzenia netto (patrz: Wykres 2.2-22).

¹¹ Patrz: przypis 7, na str. 25.

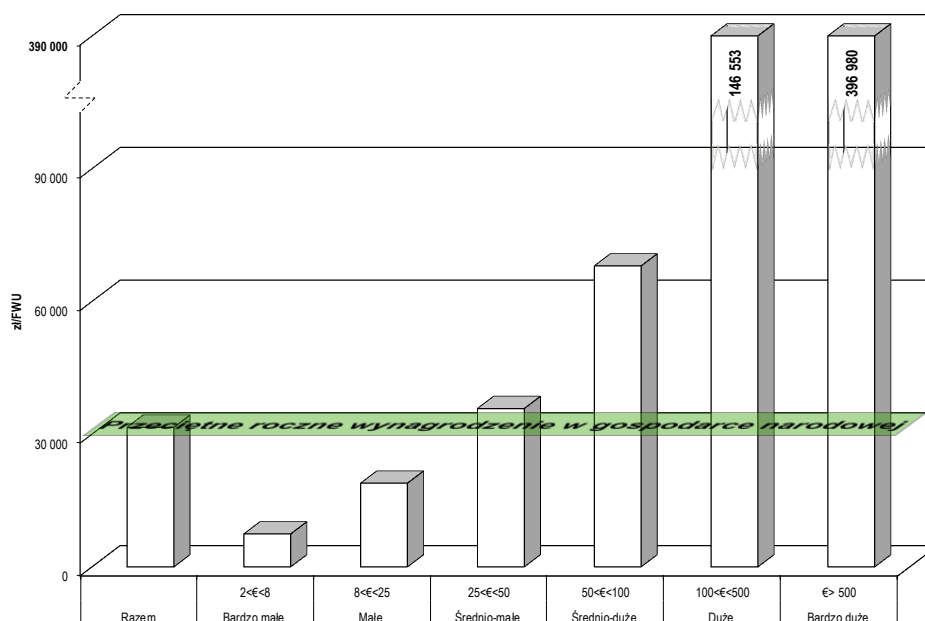
Wykres 2.2-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za pracę członków rodziny rolnika oraz za zaangażowany kapitał własny (finansujący ziemię i pozostałe składniki majątkowe gospodarstwa).

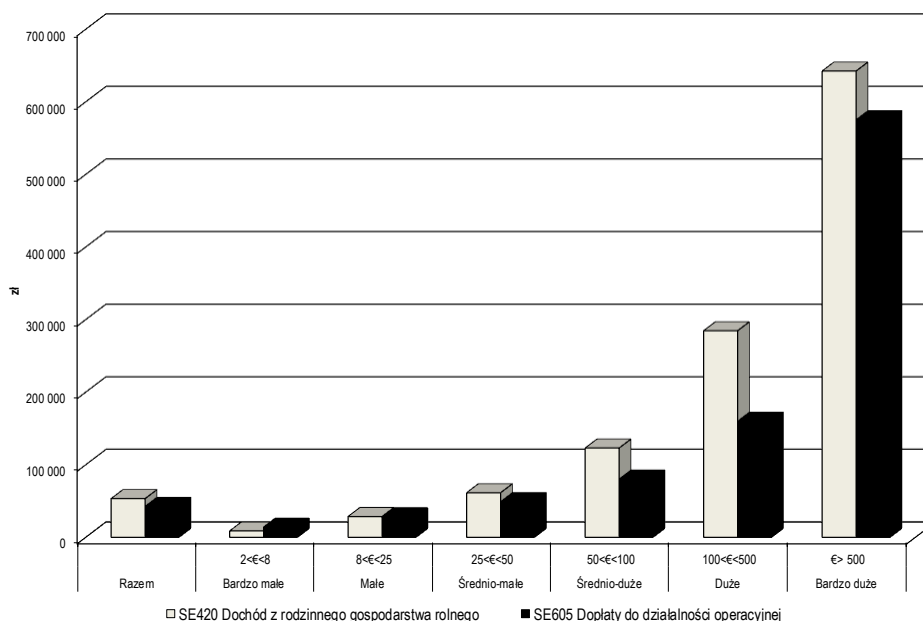
Podobnie jak w przypadku produkcji, zdolność do tworzenia dochodów przez gospodarstwa wyznacza ich wielkość ekonomiczna. Analizując dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadający na osobę pełnozatrudnioną rodziny zauważono, że wysokość dochodu była silnie związana z wielkością ekonomiczną gospodarstwa. Wraz z jej wzrostem zwiększał się poziom realizowanego dochodu. Dochód na poziomie przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto osiągnęły gospodarstwa w grupie od 25 do 50 tys. euro SO. W grupie gospodarstw dużych i bardzo dużych (powyżej 100 tys. euro SO), dochód ten był wielokrotnie wyższy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Z kolei gospodarstwa bardzo małe zrealizowały dochód wynoszący zaledwie 23% średniego wynagrodzenia netto, a gospodarstwa małe – dochód wynoszący niecałe 60% średniego wynagrodzenia netto. Z rozkładu gospodarstw według wielkości ekonomicznej wynika, że gospodarstwa poniżej 25 tys. euro SO (czyli takie, które zrealizowały dochód na poziomie niższym niż średnie wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej) stanowiły niemal 70% gospodarstw z pola obserwacji Polskiego FADN w tym regionie (patrz: Wykres 2.2-23 oraz porównaj Wykres 1.2-1).

Wykres 2.2-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

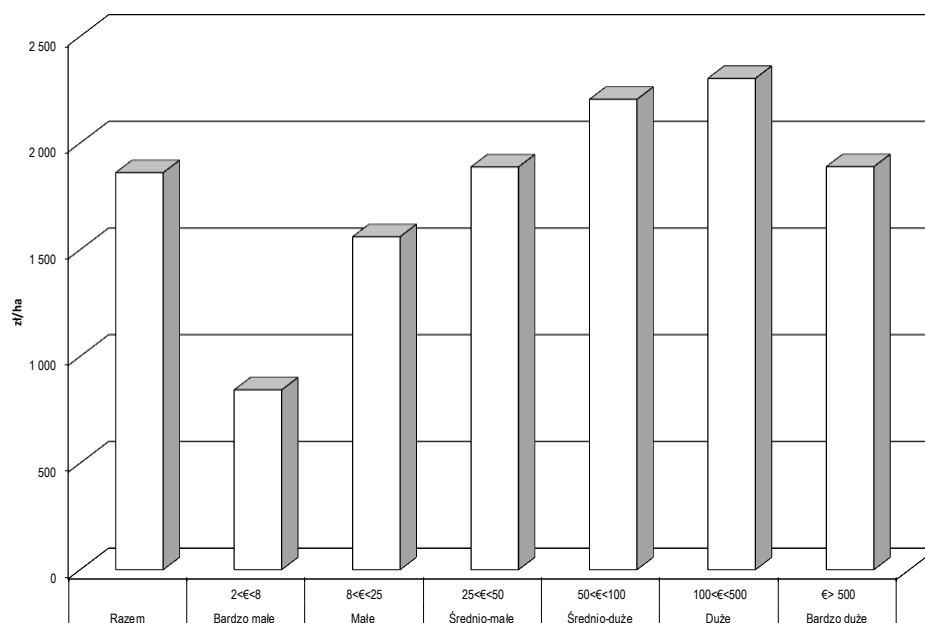

Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej do 8 tys. euro SO była najwyższa i przekroczyła poziom 160%. Oznacza to, że w gospodarstwach bardzo małych dochód był w całości sfinansowany przez dopłaty do działalności operacyjnej a dodatkowo część dopłat wykorzystana została na pokrycie kosztów produkcji. W pozostałych grupach udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego wynosił poniżej 100% i początkowo malał w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej (od ok. 99% w gospodarstwach małych do ok. 56% w gospodarstwach dużych) a następnie wzrastał, osiągając poziom niemal 90% w gospodarstwach bardzo dużych (patrz: Wykres 2.2-24).

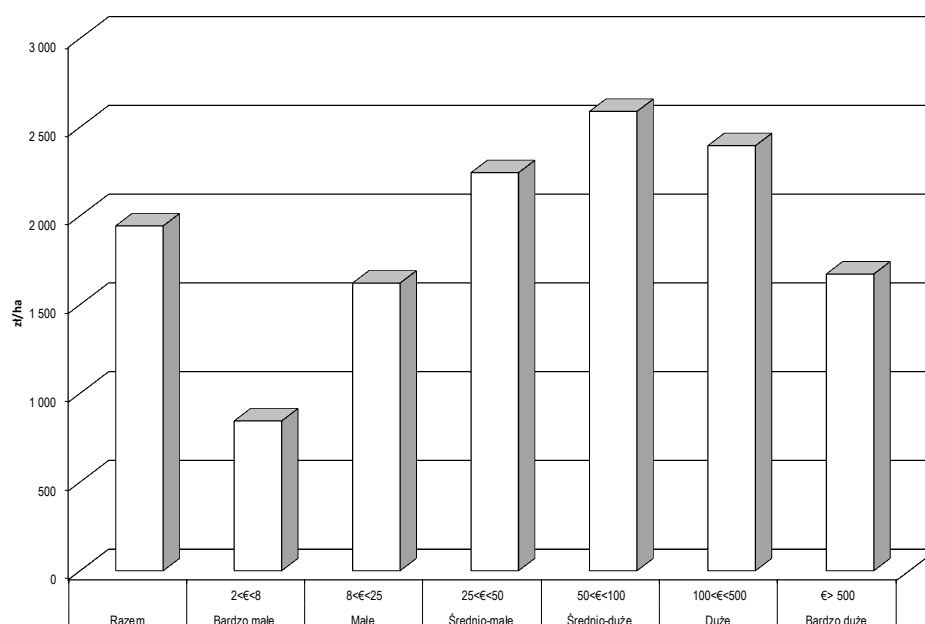
Wykres 2.2-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

Wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw, bez względu na rodzaj własności czynników wytwórczych. Efektywność ta zwiększała się w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw. Z ogólnego trendu wyłamały się gospodarstwa bardzo duże, w których nastąpił niewielki jej spadek. W gospodarstwach bardzo małych wartość dodana netto w przeliczeniu na 1 ha wyniosła ok. 840 zł, a w gospodarstwach dużych – nieco ponad 2 300 zł. Natomiast wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych w gospodarstwach bardzo dużych wyniosła niespełna 1 890 zł (patrz: Wykres 2.2-25).

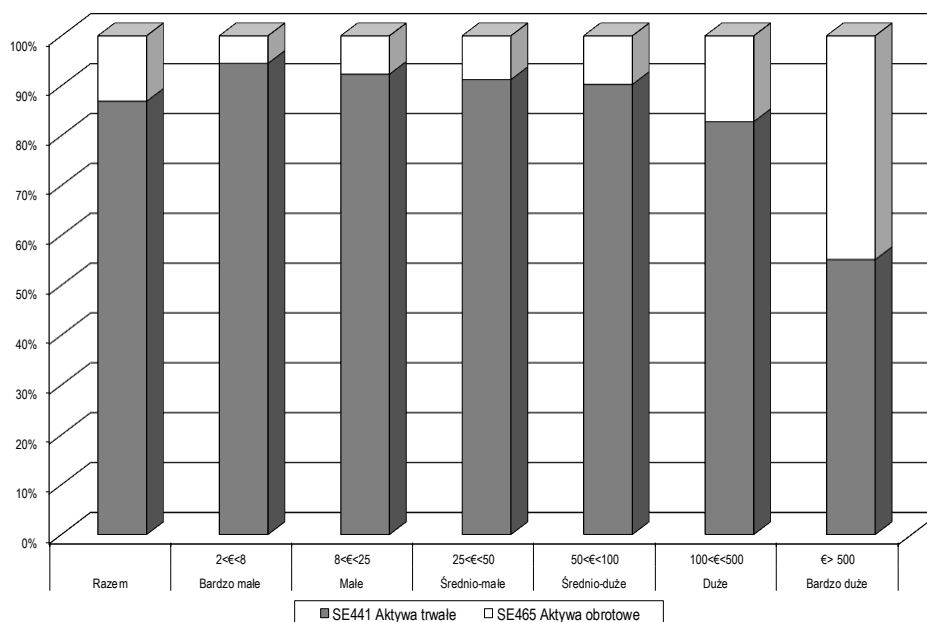
Wykres 2.2-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na 1 hektar własnych użytków rolnych można zaobserwować podobny schemat, jak opisujący wartość dodaną netto (porównaj: Wykres 2.2-25 i Wykres 2.2-26), jednak najwyższą jego wartość uzyskały gospodarstwa średnio-duże (nieco ponad 2 580 zł/ha). W gospodarstwach bardzo dużych dochód na 1 ha UR wynosił nieco ponad 1 670 zł i był niemal równy dochodowi na 1 ha UR w gospodarstwach małych (1 620 zł).

Wykres 2.2-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

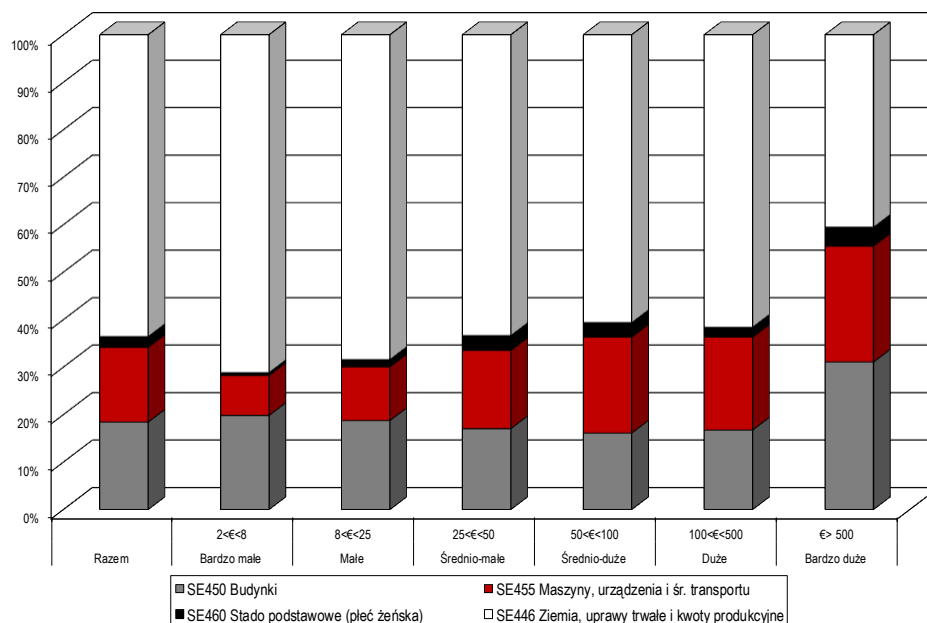
W gospodarstwach różniących się wielkością ekonomiczną, różna jest także struktura aktywów (patrz: Wykres 2.2-27). Zaobserwowano, że udział środków trwałych tylko nieznacznie malał w gospodarstwach do 100 tys. euro SO, natomiast był wyraźnie niższy w gospodarstwach dużych, a zwłaszcza w bardzo dużych. Z punktu widzenia możliwości odtwarzania majątku, duże i bardzo duże gospodarstwa były w korzystniejszej sytuacji. Jest to niewątpliwie związane z udziałem majątku dzierżawionego (porównaj Wykres 2.2-6).

Wykres 2.2-27 **Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

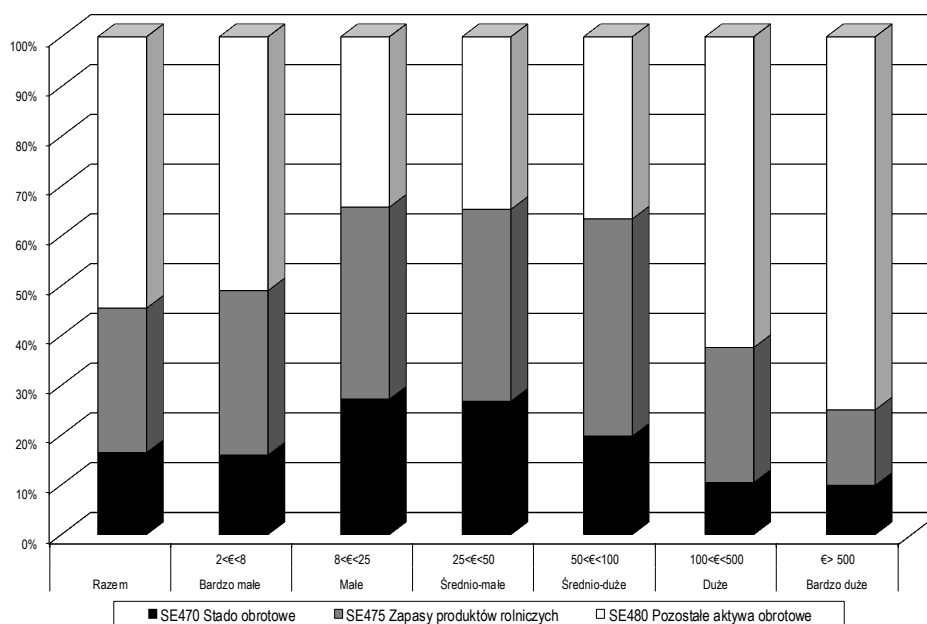
W strukturze aktywów trwałych, w większości klas wielkości ekonomicznej dominowała wartość ziemi, co związane jest ze zmianą zasad wyceny ziemi własnej (patrz: str. 30). Jedynie w klasie gospodarstw powyżej 500 tys. euro SO udział ziemi był niższy i wynosił 41% (patrz: Wykres 2.2-28). W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej 25–500 tys. euro SO udział wartości ziemi w strukturze aktywów kształtował się na poziomie zbliżonym do przeciętnego. Najwyższym udziałem wartości ziemi w strukturze aktywów trwałych, wynoszącym ok. 70%, charakteryzowały się gospodarstwa bardzo małe i małe. Inną tendencję można zauważyć w przypadku udziału wartości budynków i budowli, które są drugim ważnym składnikiem środków trwałych. Najniższy jego poziom odnotowano w gospodarstwach średnich i dużych, natomiast w bardzo dużych był on zdecydowanie wyższy, niż w gospodarstwach pozostałych klas wielkości ekonomicznej. Również udziały wartości maszyn, urządzeń i środków transportu oraz stada podstawowego w strukturze aktywów trwałych były zauważalnie wyższe w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej powyżej 500 tys. euro SO.

Wykres 2.2-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

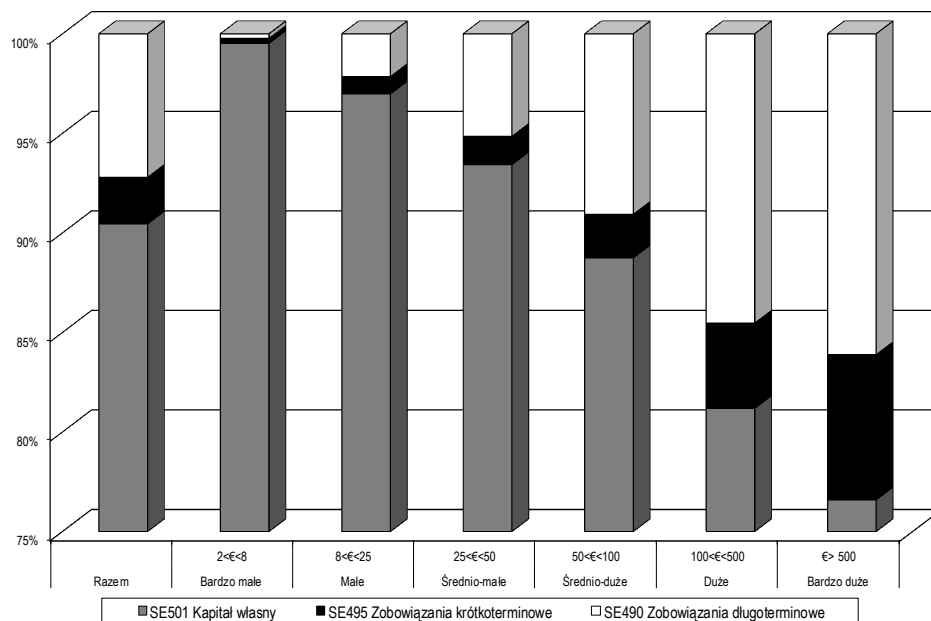
W strukturze aktywów obrotowych, w gospodarstwach małych i średnich (8 – 100 tys. euro SO) dominowały zapasy produktów rolniczych, a w gospodarstwach największych pozostałe aktywa obrotowe (patrz: Wykres 2.2-29). Udział wartości stada obrotowego w strukturze aktywów obrotowych największy był w gospodarstwach małych i średnio-małych (8 – 50 tys. euro SO).

Wykres 2.2-29 Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

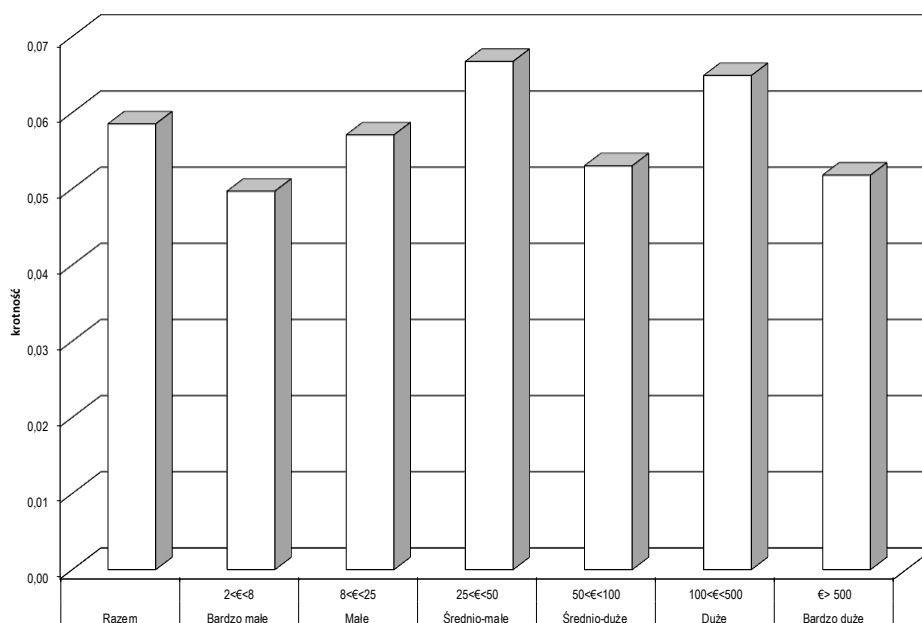

Struktura pasywów wykazywała również silny związek z wielkością ekonomiczną gospodarstw (patrz: Wykres 2.2-30). Im większe były gospodarstwa pod względem ekonomicznym, tym większy był udział kapitału obcego w finansowaniu majątku. Zadłużenie w dwóch największych grupach gospodarstw wahało się od 19 do 23%. Z kolei we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej gospodarstw udział zadłużenia długoterminowego w zobowiązaniach ogółem wahał się w granicach od 47% w gospodarstwach bardzo małych do 81% w gospodarstwach średnio-dużych. Taka struktura zadłużenia jest bardziej korzystna z punktu widzenia gospodarstwa ze względu na dłuższe terminy spłaty i na ogół niższe odsetki.

Wykres 2.2-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Zwrot ze środków ulokowanych w majątku gospodarstwa, mierzony wartością przepływów pieniężnych (2) w stosunku do aktywów ogółem (patrz: Wykres 2.2-31) w gospodarstwach z klas: bardzo małe, średnio-duże i bardzo duże kształtował się zbliżonym poziomem. Z kolei w gospodarstwach średnio-małych i dużych był najwyższy.

Wykres 2.2-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Wnioski

1. Najwięcej gospodarstw włączonych do pola obserwacji Polskiego FADN w regionie Pomorze i Mazury charakteryzowało się typem mieszanym (39%). Niewiele mniejszą grupę (32%) stanowiły gospodarstwa prowadzące uprawy polowe. Większość gospodarstw spośród obu wymienionych typów znajduje się w klasie wielkości ekonomicznej małe (43%) i bardzo małe (27%).
2. W regionie Pomorze i Mazury, gospodarstwa o wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro SO, a więc bardzo małe, małe i średnio-małe, stanowiły niemal 87% gospodarstw towarowych.
3. Największą efektywnością gospodarowania, mierzoną relacją kosztów do produkcji, charakteryzowały się gospodarstwa prowadzące uprawy ogrodnicze. Najmniej korzystna sytuacja finansowa w 2015 roku była w gospodarstwach prowadzących produkcję mieszaną oraz wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych, w których koszty przekroczyły wartość produkcji.
4. Produktywność ziemi mierzona wartością produkcji na 1 ha UR w gospodarstwach sklasyfikowanych według typów rolniczych i klas wielkości ekonomicznej korespondowała z intensywnością produkcji mierzoną poziomem kosztów bezpośrednich na 1 ha UR.
5. Poziom zużycia wewnętrznego (produktów wytworzonych w gospodarstwie rolnym) oraz przekazania produktów do gospodarstwa domowego ma związek z rodzajem wytwarzanych produktów i wielkością ekonomiczną gospodarstwa rolnego. Model gospodarstwa tradycyjnego o organicznej strukturze i zarządzaniu obserwujemy głównie

w gospodarstwach o małej wielkości ekonomicznej oraz w gospodarstwach mieszanych (których w polu obserwacji jest najwięcej) a także nastawionych na chów zwierząt trawożernych.

6. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wśród grup gospodarstw ustalonych na podstawie dwóch kryteriów grupowania (TF8, ES6), uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu (11 108 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 100 - 500 tys. euro SO (2 302 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (1 071 zł) oraz gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 8 tys. euro SO (843 zł).
7. Najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną rodziny uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu (128 693 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej ponad 500 tys. euro SO (396 980 zł). Z kolei najniższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego uzyskały gospodarstwa utrzymujące zwierzęta trawożerne (16 721 zł) oraz gospodarstwa poniżej 8 tys. euro SO (7 424 zł).
8. Najwyższy wskaźnik relacji dopłat do dochodu z rodzinnego gospodarstwa uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych (175%) i gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO (ponad 160%). Na drugim biegunie, z najniższym wskaźnikiem relacji dopłat do dochodu znalazły się gospodarstwa drobiarskie (niespełna 10%) oraz gospodarstwa od 100 do 500 tys. euro SO (56%).
9. Średnia wartość dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną w większości analizowanych typów rolniczych (z wyjątkiem gospodarstw nastawionych na chów zwierząt trawożernych, trzody chlewnej oraz gospodarstw z produkcją mieszaną) kształtowała się w 2015 roku na poziomie wyższym niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej, które wynosiło w 2015r. 31 960 zł/osobę.
10. Dochód na osobę wyższy od przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (31 960 zł/osobę w 2015 r.) osiągnęły gospodarstwa znajdujące się w klasach wielkości ekonomicznej powyżej 25 tys. euro SO, których udział w polu obserwacji stanowił ok. 30%.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB